

36STE VERGADERING

VERGADERING VAN DINSDAG 27 APRIL 1965

(Bijeenroepingsuur 13.00)

Ingekomen stukken. — Benoeming van en verslag uitgebracht door een commissie tot onderzoek van de geloofsbrief, met bijbehorende stukken, van het nieuwbenoemde lid der Kamer de heer V. G. M. Marijnen. — Beëdiging en toelating van de heer V. G. M. Marijnen. — Ingekomen stukken. — Verslagen uitgebracht over wetsontwerpen. — Aanneming voor kennisgeving van regeringsbescheiden. — Benoeming van leden van de Centrale Afdeling. — Regeling van de werkzaamheden. — Besluit genomen tot het van de lijst der bij de Kamer aanhangige onderwerpen afvoeren van het voorstel-Vondeling tot het brengen van onroerende goederen onder de werkingssfeer van de Prijzenwet. — Verlof gevraagd door de heer Slotemaker der Bruine tot het doen van vragen aan de Regering omtrent haar beleid in verband met de oorlog in Vietnam. — Afleggen van een regeringsverklaring.

Voorzitter: de heer Van Thiel

Tegenwoordig zijn 136 leden, te weten:

de heren Van Thiel, Ruycers, Nelissen, Schmelzer, Van Lier, Bruggeman, Lankhorst, De Vreeze, Scheps, Roolvink, mevrouw Van Someren-Downer, de heer Van Dijk, mejuffrouw Kok, de heren Duynstee, Van der Ploeg, Baeten, Van der Mei, Egas, Versteeg, Wieldraaijer, Bos, Visser, jonkvrouw Wittewaall van Stoetwegen, de heren Scholten, Kikkert, Effe-
rich, Goedhart, Bode, Oldenbanning, Mellema, Van Bennekom, Van der Peijl, mevrouw Heroma-Meilink, de heren Tilanus, Tolman, Roemers, Beernink, Boersma, Van Beek, Mieras, Meulink, Notenboom, mejuffrouw Rutgers, de heren Van den Heuvel, Patijn, Vermooten, Van Koeverden, Fiévez, mejuffrouw Kessel, de heren Willems, J. J. Voogd, Vis, Westerterp, Schakel, Blom, Wierda, Van Son, Reehorst, Albering, mevrouw Singer-Dekker, de heren Westerhout, Aantjes, Porthoine, Mommersteeg, Van den Tempel, R. Laan, Baart, P. Voogd, Th. Laan, Burggraaf, Van Doorn, Moorman, mejuffrouw Klompé, de heer Geertsema, mejuffrouw Schilthuis, mejuffrouw Ten Broecke Hoekstra, de heren Kleisterlee, Engelsman, Engels, Schoemaker, Van der Goes van Naters, Andriessen, Zwani-
ken, Van Dis, mevrouw Brautigam, de heren Couzy, Abma, Walburg, Kammeraad, Assmann, Peschar, Franssen, Wilmans, Tuijnman, Daams, Van Buel, Weijters, Brandsma, Van der Stoel, Jongeling, Aarden, Lamberts, Bommer, Joekes, Slotemaker der Bruine, Van Rijkevorsel, Aalberse, Blaisse, Schuijt, Jager, Geelkerken, Verdijk, Koekoek, Harmsen, mevrouw Stoffels-van Haafden, mevrouw Kuiper-Struyk, de heren Hoekstra, De Groot, Horsmans, Kleijwegt, Oele, Maenen, Droesen, Marijnen, Corver, Posthumus, Brouwer, Kieft, Tans, Nederhorst, Bakker, Lardinois, Van Gelder, Schuring, Kolfshoten, Berkhouwer,

en de heren Cals, Minister-President, Minister van Algemeene Zaken, Vondeling, Vice-Minister-President, Minister van Financiën, Biesheuvel, Vice-Minister-President, Minister van Landbouw en Visserij, Luns, Minister van Buitenlandse Zaken, Bot, Minister zonder Portefeuille, Samkalden, Minister van Justitie, Smallenbroek, Minister van Binnenlandse Zaken, Diepenhorst, Minister van Onderwijs en Wetenschappen, De Jong, Minister van Defensie, Bogaers, Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, Den Uyl, Minister van Economische Zaken, Suurhoff, Minister van Verkeer en Waterstaat, Veldkamp, Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid, Vrolijk,

Minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, De Block, Staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, Grosheide, Staatssecretaris van Onderwijs en Wetenschappen, Van Es, Staatssecretaris van Defensie, Bakker, Staatssecretaris van Economische Zaken, Bartels, Staatssecretaris van Sociale Zaken en Volksgezondheid, en De Meijer, Staatssecretaris van Sociale Zaken en Volksgezondheid.

De **Voorzitter:** Ik deel aan de Kamer mede, dat zijn ingekomen:

1°. berichten van verhindering tot bijwoning der vergadering:

mejuffrouw De Vink en de heer Zegering Hadders, wegens verblijf buitenslands, ook de volgende dagen;

de heer Berger, wegens werkzaamheden elders;

de heer Vredeling, wegens bijwoning van een vergadering van een Commissie van het Europese Parlement, te Brussel, ook de volgende dagen;

de heren Engelbertink en Van Helvoort, wegens ziekte, ook de volgende dagen.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen;

2°. vier brieven van de heren mr. J. M. L. Th. Cals, dr. A. Vondeling, J. Smallenbroek en J. G. Suurhoff, houdende mededeling, dat zij hebben opgehouden lid der Kamer te zijn.

Van de inhoud van deze brieven is door mij mededeling gedaan aan de Minister van Binnenlandse Zaken en aan de voorzitter van het Centraal Stembureau;

3°. vier brieven van de Voorzitter van het Centraal Stembureau voor de verkiezing van de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal:

een, dd. 14 april 1965, houdende mededeling dat van de heer V. G. M. Marijnen bericht is ontvangen dat hij zijn benoeming als lid van de Tweede Kamer aanneemt;

een, dd. 23 april 1965, ten geleide van een afschrift van zijn besluit van die datum, waarbij de heer B. W. Biesheuvel te Aerdenhout tot lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal wordt benoemd verklaard in de vacature, ontstaan omdat de heer J. Smallenbroek, wegens zijn benoeming tot Minister van Binnenlandse Zaken, opgehouden heeft lid der Kamer te zijn;

een, dd. 23 april 1965, ten geleide van een afschrift van zijn besluit van die datum, waarbij de heer M. M. A. A. Jansen te Zeist tot lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal wordt benoemd verklaard in de vacature, ontstaan omdat de heer J. M. L. Th. Cals, wegens zijn benoeming tot Minister-President, Minister van Algemene Zaken, opgehouden heeft lid der Kamer te zijn;

een, dd. 23 april 1965, ten geleide van een afschrift van zijn besluit van die datum, waarbij de heer J. Koopman te Voorburg tot lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal wordt benoemd verklaard in de vacature, ontstaan omdat de heer J. G. Suurhoff, wegens zijn benoeming tot Minister van Verkeer en Waterstaat, opgehouden heeft lid der Kamer te zijn.

Deze stukken zullen worden gesteld in handen van de Commissie voor het onderzoek van de geloofsbrieven van de nieuw optredende leden der Kamer;

4°. de geloofsbrief, met bijbehorende stukken, van het nieuw benoemde lid der Kamer de heer V. G. M. Marijnen.

Deze stukken zullen worden gesteld in handen van een commissie van vijf leden, waartoe ik benoem de heren Maenen, mejuffrouw Ten Broecke Hoekstra, de heren Aantjes, Van Gelder en mevrouw Singer-Dekker.

Voorzitter

Het is mij gebleken, dat de leden van deze commissie reeds tevoren kennis hebben genomen van de in haar handen gestelde stukken en dat de commissie gereed is haar rapport uit te brengen.

Ik geef het woord aan de heer Aantjes tot het uitbrengen van verslag door de commissie voor het onderzoek van de geloofsbrief van de heer Marijnen.

De heer **Aantjes**, lid van de commissie: De Commissie voor het onderzoek van de geloofsbrief met bijbehorende stukken, van de heer V. G. M. Marijnen heeft de eer het volgende te rapporteren.

De ingezonden geloofsbrief bestaat uit de bij de Kieswet voorgescreven stukken, namelijk de aan de benoemde door de voorzitter van het Centraal Stembureau gezonden kennisgeving van benoeming tot lid der Kamer en het door die voorzitter aan de benoemde gezonden bericht van ontvangst zijner mededeling, dat hij zijn benoeming aanneemt.

In handen van de commissie zijn behalve de geloofsbrief gesteld de volgende missives van de voorzitter van het Centraal Stembureau:

een, gedagtekend 19 maart 1965, ten geleide van een afschrift van zijn besluit van die datum, waarbij in de vacature ontstaan door het overlijden van de heer Th. B. M. van Eupen, als lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal wordt benoemd de heer V. G. M. Marijnen te 's-Gravenhage;

een, gedagtekend 14 april 1965, houdende mededeling, dat deze benoemd verklaarde heeft bericht, dat hij zijn benoeming aanneemt.

Volgens het in handen van de commissie gestelde besluit van de voorzitter van het Centraal Stembureau van 19 maart 1965 is de heer V. G. M. Marijnen benoemd verklaard tot lid der Kamer met inachtneming van de volgorde, vastgesteld overeenkomstig artikel N 19 der Kieswet. Deze rangschikking der kandidaten is opgenomen in het besluit van het Centraal Stembureau, voorkomende in het bijvoegsel van de *Nederlandse Staatscourant* van 22 mei 1963. Hieruit is gebleken, dat de benoeming van de heer Marijnen terecht heeft plaatsgehad.

Uit het feit, dat de heer Marijnen reeds eerder lid van de Kamer is geweest, blijkt, dat hij de vereiste leeftijd heeft bereikt.

Uit de bij de geloofsbrief gevoegde stukken blijkt voorts, dat hij geen betrekkingen bekleedt, welke onverenigbaar zijn met het lidmaatschap der Kamer, terwijl aan de commissie ten aanzien van hem niet van enige omstandigheid is gebleken, welke zijn Nederlanderschap in twijfel zou moeten doen trekken, noch van enige andere omstandigheid, ten gevolge waarvan hij op grond van artikel 94 der Grondwet van de verkiesbaarheid zou zijn ontzet.

De commissie heeft derhalve de eer voor te stellen als lid der Kamer toe te laten de heer V. G. M. Marijnen, nadat hij de voorgescreven eden (verklaring en beloften) heeft afgelegd.

De **Voorzitter**: Ik bedank, namens de Kamer, de commissie voor het volbrengen van haar taak.

Overeenkomstig het voorstel der commissie stel ik voor, de heer V. G. M. Marijnen toe te laten als lid der Kamer, nadat hij de bij de Grondwet en het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden voorgescreven eden (verklaring en beloften) zal hebben afgelegd.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: De heer V. G. M. Marijnen is in het gebouw der Kamer verschenen, ten einde de bij de Grondwet en het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden voorgescreven eden (verklaring en beloften) af te leggen.

Ik verzoek de heer griffier de heer Marijnen binnen te leiden.

Nadat de heer V. G. M. Marijnen door de griffier is binnengeleid, legt hij in handen van de Voorzitter de bij de Grondwet en het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden voorgescreven eden af.

De **Voorzitter**: Ik wens het zojuist toegelaten lid geluk met zijn benoeming en verzoek hem in ons midden plaats te nemen.

De heer Marijnen zal behoren tot de tweede afdeling.

Ik deel aan de Kamer mede, dat voorts zijn ingekomen: 5°. een bericht van het overlijden van het oud-lid der Kamer de heer mr. P. W. H. Truyen.

Dit bericht is door mij namens de Kamer beantwoord met een brief van rouwbeklag;

6°. een schrijven van de familie Lockfeer, houdende dankbetuiging voor het betoonde medeleven bij het overlijden van de heer E. Th. Lockfeer, oud-lid van de Tweede Kamer.

Dit schrijven wordt voor kennisgeving aangenomen;

7°. twintig Koninklijke Boodschappen, ten geleide van de volgende ontwerpen van (rijks)wet:

Naturalisatie van Ching Tsai Chiang en 25 anderen (8029, R 473);

Wijziging van de wet van 1 augustus 1956 (*Stb.* 455), ten aanzien van de regelen betreffende de berekening van het pensioen van de weduwen en wezen van gewezen ministers, staatssecretarissen, leden van Gedeputeerde Staten ener provincie en wethouders ener gemeente en het maximale pensioen (8031);

Wijziging van de omzetbelasting (8032);

Naturalisatie van Louis Constant Brückner en 23 anderen (8033);

Naturalisatie van Kon Sang Ho en 11 anderen (8034, R 475);

Naturalisatie van Levon Avakian en 29 anderen (8035);

Naturalisatie van Jean Désiré Hubert Ahn en 25 anderen (8036);

Naturalisatie van Ester Adriana Agaatz en 21 anderen (8037);

Goedkeuring van het op 6 februari 1963 te 's-Gravenhage gesloten Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek Oostenrijk betreffende de wederzijdse erkenning en tenuitvoerlegging van rechterlijke beslissingen en authentieke akten op het gebied van het burgerlijk recht (8041, R 476);

Naturalisatie van Luis Camoes Arruda Massa en 12 anderen (8043, R 477);

Naturalisatie van Albert Hubert Léon Buwalda en 22 anderen (8044);

Naturalisatie van Jantje Willem Dirk Butter en 25 anderen (8045);

Naturalisatie van Albert Balzer en 21 anderen (8046);

Naturalisatie van Stephanos Chiotis en 29 anderen (8047);

Naturalisatie van Gerardus Johannes Berendsen en 26 anderen (8048);

Naturalisatie van Johann Gerhard van der Baan en 24 anderen (8049);

Voorzitter

Wijziging van de Financiële-Verhoudingswet 1960 (8050);

Wijziging van de Vleeskeuringswet (8051);

Goedkeuring van het op 15 december 1960 te Parijs tot stand gekomen Verdrag nopens de bestrijding van discriminatie in het onderwijs en van het daarbij behorende, op 18 december 1962 te Parijs tot stand gekomen Protocol tot instelling van een Commissie van verzoening en goede diensten (8052, R 478);

Nieuwe regelen betreffende uitlevering en andere vormen van internationale rechtshulp in strafzaken (Uitleveringswet); Aanvulling van het Wetboek van Strafvordering met bepalingen omtrent internationale rechtshulp in strafzaken; Goedkeuring van het op 13 december 1957 te Parijs tot stand gekomen Europese Verdrag betreffende uitlevering, van het op 20 april 1959 te Straatsburg tot stand gekomen Europese Verdrag aangaande de wederzijdse rechtshulp in strafzaken en van het op 27 juni 1962 te Brussel gesloten Beneluxverdrag aangaande de uitlevering en de rechtshulp in strafzaken, met Protocol (8054).

Deze Koninklijke Boodschappen zijn met de daarbij behorende stukken reeds gedrukt en rondgedeeld;

8°. tien brieven van de directeur van het Kabinet der Koningin, houdende kennisgeving dat Hare Majesteit een aantal door de Staten-Generaal aangenomen ontwerpen van wet heeft goedgekeurd.

Deze brieven, welke betrekking hebben op ontwerpen van wet, aangenomen door de Eerste Kamer in haar vergaderingen van 23 februari en 2, 9, 16 en 23 maart 1965, worden voor kennisgeving aangenomen;

9°. afschrift van de volgende Koninklijke besluiten:

een, d.d. 13 april 1965, nr. 1, houdende:

a. ontslagverlening met ingang van 14 april 1965 aan mr. V. G. M. Marijnen als Minister-President en als Minister van Algemene Zaken;

b. benoeming met ingang van 14 april 1965 van mr. J. M. L. Th. Cals tot Minister-President en tot Minister van Algemene Zaken;

een, d.d. 14 april 1964, nr. 91, houdende ontslagverlening met ingang van die datum aan:

mr. Y. Scholten als Minister van Justitie;

mr. E. H. Toxopeus als Minister van Binnenlandse Zaken;

dr. H. J. Witteveen als Minister van Financiën;

mr. J. van Aartsen als Minister van Verkeer en Waterstaat;

dr. J. E. Andriessen als Minister van Economische Zaken;

mevrouw drs. J. F. Schouwenaar-Franssen als Minister van Maatschappelijk Werk;

dr. I. N. Th. Diepenhorst als Staatssecretaris van Buitenlandse Zaken;

drs. L. J. M. van de Laar als Staatssecretaris van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen;

dr. W. H. van den Berge als Staatssecretaris van Financiën;

de heer J. C. E. Haex als Staatssecretaris van Defensie;

de heer W. den Toom als Staatssecretaris van Defensie;

de heer M. J. Keyzer als Staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat;

een, dd. 14 april 1965, nr. 93, houdende:

a. geen ontslag te verlenen aan de Ministers mr. B. W. Biesheuvel, mr. J. M. A. H. Luns, mr. Th. H. Bot; de heer P. J. S. de Jong, drs. P. C. W. M. Bogaers en dr. G. M. J. Veldkamp, met dien verstande, dat mr. B. W. Biesheuvel Vice-Minister-President blijft, belast met de coördinatie van de aangelegenheden betreffende Suriname en de

Nederlandse Antillen en voorts belast blijft met de leiding van het Departement van Landbouw en Visserij; mr. J. M. A. H. Luns belast blijft met de leiding van het Departement van Buitenlandse Zaken; mr. Th. H. Bot op de meest eervolle wijze ontheven wordt van de leiding van het Departement, tot heden geheten Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, en als Minister zonder Portefeuille zal zijn belast met de aangelegenheden betreffende de hulp aan ontwikkelingslanden; de heer P. J. S. de Jong belast blijft met de leiding van het Departement van Defensie; drs. P. C. W. M. Bogaers belast blijft met de leiding van het door hem beheerde departement, thans geheten Departement van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening; dr. G. M. J. Veldkamp belast blijft met de leiding van het Departement van Sociale Zaken en Volksgezondheid;

b. geen ontslag te verlenen aan: mr. L. de Block, Staatssecretaris van Buitenlandse Zaken; mr. J. H. Grosheide, tot heden Staatssecretaris van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, voortaan Staatssecretaris van Onderwijs en Wetenschappen; de heer A. van Es, Staatssecretaris van Defensie; drs. J. A. Bakker, Staatssecretaris van Economische Zaken; dr. A. J. H. Bartels, Staatssecretaris van Sociale Zaken en Volksgezondheid; dr. J. F. G. M. de Meijer, Staatssecretaris van Sociale Zaken en Volksgezondheid;

c. benoeming tot minister van: prof. dr. I. Samkalden en hem te belasten met de leiding van het Departement van Justitie; de heer J. Smalibroek en hem te belasten met de leiding van het Departement van Binnenlandse Zaken; prof. mr. I. A. Diepenhorst en hem te belasten met de leiding van het Departement van Onderwijs en Wetenschappen; dr. ir. A. Vondeling en hem te belasten met de leiding van het Departement van Financiën; de heer J. G. Suurhoff en hem te belasten met de leiding van het Departement van Verkeer en Waterstaat; drs. J. M. den Uyl en hem te belasten met de leiding van het Departement van Economische Zaken; mr. M. Vrolijk en hem te belasten met de leiding van het Departement van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk;

d. benoeming tot Vice-Minister-President van dr. ir. A. Vondeling, Minister van Financiën.

Deze stukken worden voor kennisgeving aangenomen;

10°. zevenentwintig brieven van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, houdende kennisgeving dat zij zich heeft verenigd met een aantal haar door de Tweede Kamer toegezonden voorstellen van wet.

Deze brieven, welke betrekking hebben op de ontwerpen van wet, aangenomen door de Eerste Kamer in haar vergaderingen van 6 en 13 april 1965, worden voor kennisgeving aangenomen;

11°. twee brieven van de Minister-President, Minister van Algemene Zaken:

a. een, ten geleide van het Verslag betreffende de uitwerking en toepassing van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap en van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap en van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie over 1964 (8040);

Dit stuk dat reeds is gedrukt en rondgedeeld, zal worden gesteld in handen van de Begrotingscommissie voor Buitenlandse Zaken;

b. een, ten geleide van bescheiden in verband met de Kabinetsformatie (8055).

Dit stuk is reeds gedrukt en rondgedeeld;

Voorzitter

12°. twee brieven van de Minister van Buitenlandse Zaken: een, ten geleide van de tekst van het Amerikaanse witboek over de actie vanuit Noord-Vietnam en van het speciale rapport van de Internationale Commissie in Vietnam aan de Voorzitters van de Genève-Conferentie nopens Indo-China van 13 februari 1965 (7800, hoofdstuk V, nr. 18);

een, ten geleide van *Tractatenblad* 1965, nr. 33, waarin is opgenomen de tekst van de Aanvullende Overeenkomst, op 3 februari 1965 te Ottawa ondertekend, tot nadere wijziging van de Overeenkomst tussen het Koninkrijk der Nederlanden en Canada ter vermindering van dubbele belasting en ter voorkoming van het ontgaan van belasting met betrekking tot belastingen van inkomsten (8030, R 474).

Deze brieven zijn reeds gedrukt en rondgedeeld; de bij brief 7800, hoofdstuk V, nr. 18 ingezonden bescheiden, alsmede het bij stuk 8030 R 474 ingezonden *Tractatenblad* zijn nedergelegd ter griffie, ter inzage van de leden;

13°. een brief van de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen naar aanleiding van de door de Tweede Kamer aangenomen conclusie van het verslag van de vaste Commissie voor de Rijksuitgaven omtrent het verslag van de Algemene Rekenkamer over 1963 (7752).

Deze brief, welke niet zal worden gedrukt, zal worden gesteld in handen van de vaste Commissie voor de Rijksuitgaven;

14°. twee brieven van de Minister van Verkeer en Waterstaat:

een, ten geleide van het tweede interimrapport van de Werkgroep „Vervoer in en om Rotterdam” (7800, hoofdstuk XII, nr. 18).

Deze brief is reeds gedrukt en rondgedeeld; het interimrapport is nedergelegd ter griffie, ter inzage van de leden;

15°. een, ten geleide van een afschrift van het Koninklijk besluit van 6 april 1965, nr. 13, inzake het onttrekken aan het openbaar verkeer van gedeelten van het Binnenhof.

Deze brief, welke niet zal worden gedrukt, wordt voor kennisgeving aangenomen;

16°. een brief van de Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening naar aanleiding van de door de Tweede Kamer aangenomen conclusie van het verslag van de vaste Commissie voor de Rijksuitgaven omtrent het Verslag van de Algemene Rekenkamer betreffende haar werkzaamheden over het jaar 1963 (7752).

Deze brief, welke niet zal worden gedrukt, zal worden gesteld in handen van de vaste Commissie voor de Rijksuitgaven;

17°. een brief van de Minister van Economische Zaken, ten geleide van het Verslag betreffende de toepassing van de Prijzenwet van 1 januari 1964 tot 1 januari 1965 (8039).

Dit stuk, dat reeds is gedrukt en rondgedeeld, zal worden gesteld in handen van de vaste Commissie voor Economische Zaken;

18°. een brief van de Staatssecretaris van Economische Zaken, ten geleide van het Verslag over de toepassing van de Wet economische mededinging van 1 januari 1964 tot 1 januari 1965 (8038).

Dit stuk, dat reeds is gedrukt en rondgedeeld, zal worden gesteld in handen van de vaste Commissie voor Economische Zaken;

19°. een brief van de Minister van Maatschappelijk Werk, ten geleide van een gemeenschappelijke beschikking van 19 maart 1965 van de Ministers van Sociale Zaken en Volksgezondheid en van Maatschappelijk Werk, als bedoeld in de artikelen 9, 14 en 17, resp. van de Tijdelijke Rijksgroepsregeling Mindervaliden, de Tijdelijke Rijksgroepsregeling Blinden en de Rijksgroepsregeling Werkloze Werknemers, alsmede van een bij deze beschikking behorende nota van toelichting en een afschrift van de daarbij behorende aanbiedingsbrief aan de gemeentebesturen (7800, hoofdstuk XVI, nr. 19).

Deze brief is reeds gedrukt en rondgedeeld; de bij deze brief behorende bescheiden zijn nedergelegd ter griffie, ter inzage van de leden;

20°. een brief van de Voorzitter van de Staten van de Nederlandse Antillen, ten geleide van het verslag van die Staten omtrent de ontwerpen van rijkswet:

Regelen omtrent het recht op de industriële eigendom (7960, R 456);

Naturalisatie van Alexander, Lionel Samuel en 17 anderen (8002, R 467).

Dit verslag is reeds gedrukt en rondgedeeld;

21°. de volgende brieven:

een van de secretaris van de fractie van de Partij van de Arbeid, houdende mededeling, dat in verband met de benoeming van dr. A. Vondeling tot Minister van Financiën de heer drs. G. M. Nederhorst is gekozen tot voorzitter van deze fractie;

een van de secretaris van de Anti-Revolutionaire Kamerfractie, houdende mededeling, dat, in verband met de benoeming van de heer Smallegen tot Minister van Binnenlandse Zaken de heer B. Roolvink is gekozen tot fractievoorzitter en de heer P. C. Elfferich tot vice-voorzitter.

Deze brieven worden voor kennisgeving aangenomen;

22°. de volgende verzoekschriften:

vier, houdende verzoek te bevorderen, dat de toegekende schadevergoeding als gevolg van de onteigening bij de herverkaveling Walcheren alsnog wordt verhoogd, van:

A. Wisse, te Domburg;

J. de Visser, te Koudekerke;

W. Meijers, te Grijskerke, en

Jac. de Visser, te Veere;

een, van H. J. Roozendaal, te Amsterdam, houdende verzoek te bevorderen dat de hem bij de beschikking van de Pensioenraad toegekende pensioenjaren gehandhaafd blijven;

een, van W. Wennekes, te Utrecht, houdende verzoek te bevorderen, dat de door hem aangevoerde bijzondere lasten alsnog in mindering zullen worden gebracht op zijn inkomen in de jaren 1959 t/m 1962;

een, van W. B. van de Wal, te Rotterdam, houdende verzoek om rechtsherstel.

Deze adressen zullen worden gesteld in handen van de Commissie voor de Verzoekschriften;

23°. een schriftelijk protest van het Centrum tot verbreiding van de Vredesgedachte, te Nijmegen, tegen het Amerikaanse optreden in Vietnam.

Dit stuk zal worden nedergelegd ter griffie, ter inzage van de leden;

24°. de volgende brieven:

een, van het Havenschap Delfzijl, ten geleide van de notulen van de vergadering van de raad van bestuur van 4 maart 1965;

Voorzitter

een, van de voorzitter van de Stichting Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium, te Delft, ten geleide van de herziene begroting van deze stichting voor 1965;

een, van P. Bom, te Ooltgensplaat, betreffende de voorgestelde wijziging van het Reglement van Orde van de Tweede Kamer met betrekking tot het voorlezen van redevoeringen;

een, van het bestuur van de Nederlandse Bond voor Ouden van Dagen, te Rotterdam, betreffende toekenning van vakantiegeld aan bepaalde groepen bejaarden;

twee, van mr. F. J. M. Drogat Doeve, te 's-Gravenhage:

een, met betrekking tot de kabinetsformatie;

een, betreffende de voorgenomen economische en financiële bijstand aan Tanzania.

Deze stukken zullen worden nedergelegd ter griffie, ter inzage van de leden;

25°. een schrijven van de voorzitter van het Nederlands Instituut voor Vliegtuigontwikkeling, te Delft, ten geleide van de balans van het Instituut per 31 december 1963 en van de verlies- en winstrekening over 1963.

Deze stukken zullen worden nedergelegd ter griffie, ter *vertrouwelijke* kennisneming door de leden;

26°. de volgende afschriften van brieven:

van J. M. Schoutendorp, te Amsterdam, aan burgemeester en wethouders van Amsterdam betreffende de woningnood in Amsterdam;

van J. van der Plas, te Apeldoorn, aan de Ambassadeur van de Republiek Indonesië, houdende verzoek om toekenning van een vergoeding voor in Indonesië geleden schade.

Deze stukken zullen worden nedergelegd ter griffie, ter inzage van de leden;

27°. een kaartschrijven betreffende verhoging van de A.O.R.-uitkeringen.

Dit schrijven is als ongetekend terzijde gelegd;

28°. de volgende boek- en drukwerken:

van het Bestuurscollege van het eilandgebied Curaçao, het Witboek III inzake tussen het eilandgebied Curaçao en de regering van de Nederlandse Antillen gevoerde correspondentie tussen 28 juni 1963 en 1 oktober 1964 betreffende de financiële situatie van het eilandgebied en verdere op die situatie betrekking hebbende documenten;

van de N.V. Nederlands-Indonesische Spoorweg-Maatschappij, het verslag van die maatschappij over 1964;

van de N.V. Koninklijke Nederlandsche Petroleum Maatschappij, het jaarverslag over 1964;

van mr. L. R. J. ridder van Rappard, te Gorinchem, een afdruk van zijn in het kader van een studium generale van de Nederlandse Economische Hogeschool te Rotterdam op 30 maart 1965 gehouden voordracht, getiteld: „Grenzen van overheidsbemoeiing bij kunst en cultuur”;

van het bestuur van het Contactorgaan van ontvangers van grote gemeenten, te Amersfoort, een afdruk van een door de heer J. C. E. Strieder, directeur van de gemeentelijke accountantsdienst te Amersfoort, gehouden voordracht over „De ontwikkeling in de organisatie van de gemeentelijke financiële administratie, mede naar aanleiding van het recente wijzigingsontwerp van de gemeentewet”;

van A. J. Morpurgo, de publikatie van zijn hand: „Enige aantekeningen over Het Continentaal Plateau (II);

van de bibliothecaris van de Rijksuniversiteit te Utrecht, het academisch proefschrift van H. J. M. van de Schans „Verhaal van grondkosten door gemeenten”;

van de bibliothecaris van de Vrije Universiteit te Amsterdam, het academisch proefschrift van J. H. Jonker: „De rechtsverhouding tot de derde in de concurrentiestrijd”.

Deze boek- en drukwerken zullen worden geplaatst in de bibliotheek der Kamer.

De **Voorzitter**: Voorts deel ik aan de Kamer mede, dat de verslagen gereed zijn van:

de vaste Commissie voor Justitie, omtrent het wetsontwerp Wijziging van enige artikelen van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering, de Wet op de rechterlijke organisatie en het beleid der justitie, de Beginselenwet gevangeniswezen, de Wet tarieven in strafzaken, de Algemene wet inzake rijksbelastingen, de Algemene wet inzake de douane en de accijnzen, de Wet beroep administratieve beschikkingen en de Wet van 20 november 1963 (*Stb.* 485) (7911);

de vaste Commissie voor de betrekkingen met Suriname en de Nederlandse Antillen, omtrent het wetsontwerp Wijziging van hoofdstuk IV (Kabinet van de Vice-Minister-President) der rijksbegroting voor het dienstjaar 1964 (Uitgaven aanvullende opbouwplan Suriname) (7988);

de vaste Commissie voor de Scheepvaart, omtrent het wetsontwerp Wijziging van de wet van 9 juli 1958 ter voorkoming van verontreiniging van de zee door olie (*Stb.* 344) (7943);

de bijzondere commissie voor het wetsontwerp Vaststelling nieuwe voorschriften omtrent wegenplannen en de uitkeringen voor de wegen (6294).

Deze verslagen zijn reeds gedrukt en rondgedeeld.

De **Voorzitter**: Ook zijn reeds gedrukt en rondgedeeld de verslagen van:

de vaste Commissie voor Financiën en de vaste Commissie voor Sociale Zaken en Volksgezondheid, omtrent het met de Regering gevoerde mondeling overleg inzake de rechtspositie van de collecteurs en collectrices der Staatsloterij (8053);

de vaste Commissie voor Justitie omtrent het met de Regering gevoerde mondeling overleg inzake de wenselijkheid van wijziging der geldende instructies betreffende het gebruik van wapenen door politie en douane (8028);

de bijzondere commissie voor het ontwerp van rijkswet Wijziging van het militaire strafrecht (5169, R 112) omtrent het met de Regering omtrent de etappewijze behandeling van de op de algehele herziening van het militaire strafprocesrecht betrekking hebbende vraagpunten gevoerde mondeling overleg.

Aangezien door geen van beide Kamers der Staten-Generaal, noch door de Gevolmachtigde Minister van Suriname, onderscheidenlijk van de Nederlandse Antillen binnen de termijn, bedoeld in artikel 61 van de Grondwet, de wens te kennen is gegeven dat het Wijzigingsprotocol, op 12 oktober 1964 te New York ondertekend, bij de Overeenkomst tussen de Regering van het Koninkrijk der Nederlanden en het Speciale Fonds van de Verenigde Naties van 12 augustus 1960 inzake bijstand ten behoeve van Suriname (8008, R 468), welk stuk op 22 maart 1965 ter griffie is ontvangen, aan de uitdrukkelijke goedkeuring van de Staten-Generaal zal worden onderworpen, stel ik voor, dit stuk voor kennisgeving aan te nemen.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ook is door geen van beide Kamers der Staten-Generaal binnen bovenbedoelde termijn de wens te kennen gegeven dat de Overeenkomst, op 4 december 1964 tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Bondsrepubliek Nigeria gesloten, inzake de opbouw van een technische faculteit aan de Universiteit van Nigeria te Nsukka (7999), welk stuk op 8 maart 1965 ter griffie is ontvangen, aan de uitdrukkelijke goedkeuring van de Staten-Generaal zal worden onderworpen.

Voorzitter

Ik stel derhalve voor, dit stuk voor kennisgeving aan te nemen.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Er zijn enkele vacatures ontstaan in de Centrale Afdeling, aangezien de heren Vondeling en Smallenbroek hebben opgehouden lid der Kamer te zijn.

Ik benoem in hun plaats tot leden van de Centrale Afdeling respectievelijk de heer Nederhorst en de heer Roolvink, thans plaatsvervangend lid, en tot plaatsvervanger van de heer Roolvink de heer Elfferich.

In de ontstane vacatures in andere commissies zal ik later voorzien. Ik zal de Kamer daaromtrent t.z.t. mededelingen doen.

Aangezien de naam van het Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is veranderd in Onderwijs en Wetenschappen en de naam van het Departement van Volkshuisvesting en Bouwnijverheid in Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening zullen ook de namen van de desbetreffende vaste commissies in overeenstemming hiermede worden veranderd.

Voorts is ingesteld een Departement van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk. Ik overweeg de vaste Commissie voor Maatschappelijk Werk te laten voortbestaan en de Kamer voor te stellen een nieuwe commissie voor Cultuur en Recreatie in te stellen.

Ook hierover zal ik de Kamer t.z.t. nadere mededelingen doen.

Overeenkomstig mijn reeds aan de Kamer te kennen gegeven voornemen stel ik voor, de beraadslaging over de in deze vergadering af te leggen regeringsverklaring te houden morgen, woensdag 28 april, des namiddags te één uur, met voortzetting des avonds te acht uur en donderdag 29 april, des namiddags te één uur, met voortzetting, zo nodig, des avonds te acht uur.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik zal nog geen voorstel doen tot beperking van de spreektijden, maar ik ga wel uit van de gedachte, dat de eerste termijn van de zijde der Kamer uiterlijk morgen zal zijn geëindigd, zodat de Regering a.s. donderdag te 13 uur aan het woord kan komen.

Verder stel ik voor, bij de beraadslaging over de regeringsverklaring tevens aan de orde te stellen de brief van de Minister-President ten geleide van bescheiden in verband met de kabinetsformatie (8055).

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Voorts stel ik voor, aan de orde te stellen tegen dinsdag 18 mei a.s., des namiddags te één uur, de ontwerpen van (rijks)wet:

Goedkeuring van het op 24 maart 1964 te 's-Gravenhage gesloten Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en het Groothertogdom Luxemburg betreffende samenwerking op het gebied der diplomatieke vertegenwoordiging (7640, R 411);

Goedkeuring van het op 10 oktober 1957 te Brussel gesloten Internationaal Verdrag nopens de beperking van de aansprakelijkheid van eigenaren van zeeschepen, met Protocol van ondertekening (7250, R 354);

Wijziging van de Ongevallenwet 1921, de Land- en Tuinbouwongevallenwet 1922, de Zeeongevallenwet 1919, de Wet tot aanvulling der ongevallenrenten, de Werkloosheidswet, de Ziektewet en de Algemene Kinderbijslagwet (Verzekering van door middel van uitzendbureaus tewerkgestelde personen; vervallen van gedeeltelijke inhouding van schadeloosstelling bij ver-

Voorzitter e. a.

pleging in een inrichting; opheffing verplichting geneeskundig onderzoek op t.b.c. en premiebetaling ingevolge de Algemene Kinderbijslagwet over ongevallenrenten) (7687);

Regelen betreffende het ter beschikking stellen van arbeidskrachten (Wet op het ter beschikking stellen van arbeidskrachten) (7737);

Goedkeuring van de op 15 juni 1927 te Genève door de Internationale Arbeidsconferentie in haar tiende zitting aangenomen Verdragen (No. 24) betreffende de ziekteverzekering van arbeiders in de industrie en de handel en van huispersoneel, en (no. 25) betreffende de ziekteverzekering van landarbeiders (5493);

Vernieuwing van hypothecaire inschrijvingen en van overschrijvingen van processen-verbaal van beslag (7710);

Wijziging van het tweede boek van het Wetboek van Koophandel en van het eerste boek van het Wetboek van Burgerlijke rechtvordering (7248);

Wijziging van enige artikelen van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering, de Wet op de rechterlijke organisatie en het beleid der justitie, de Beginselenwet gevangeniswezen, de Wet tarieven in strafzaken, de Algemene wet inzake rijksbelastingen, de Algemene wet inzake de douane en de accijnzen, de Wet beroep administratieve beschikkingen en de Wet van 20 november 1963 (*Stb.* 485) (7911);

Wijziging van hoofdstuk IV (Kabinet van de Vice-Minister-President) der rijksbegroting voor het dienstjaar 1964 (Uitgaven aanvullende opbouwplan Suriname) (7988).

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Aangezien de enige ondertekenaar van het voorstel-Vondeling tot het brengen van onroerende goederen onder de werkingssfeer van de Prijzenwet (7586) opgehouden heeft lid van de Kamer te zijn, komt dit voorstel niet voor verdere behandeling in aanmerking.

Ik stel derhalve voor, het van de lijst der bij de Kamer aanhangige onderwerpen af te voeren.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik geef het woord aan de heer Slotemaker de Bruine, die het heeft gevraagd.

De heer **Slotemaker de Bruine** (P.S.P.): Mijnheer de Voorzitter! Ik zou de Kamer verlot willen vragen de Regering te mogen interpellieren en haar daarbij een aantal vragen te mogen stellen omtrent haar beleid in verband met de oorlog in Vietnam.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, over het verzoek van de heer Slotemaker de Bruine te beslissen morgen, bij de aanvang van de vergadering.

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Bakker** (C.P.N.): Mijnheer de Voorzitter! Het verzoek van de heer Slotemaker scheidt een wat ingewikkelde situatie; ik kan mij voorstellen, dat er kamerleden zijn, die zich hebben voorgenomen naar de houding van de Regering in dezen te informeren bij het debat, dat zal worden gehouden. Ik ben natuurlijk de laatste om een interpellatie van de heer Slotemaker de Bruine tegen te houden, maar ik zou toch in ieder geval de weg volledig open willen houden voor de leden der Kamer de Regering hierover vragen te stellen in het komende debat, en ook voor de Regering om daarop antwoord te geven.

De **Voorzitter**: Ik heb zoëven alleen voorgesteld, over de interpellatieaanvraag morgen te beslissen. Uiteraard staat het ieder lid vrij om in de discussie, die morgen en eventueel over-

Voorzitter e. a.

morgen zal plaatshebben naar aanleiding van de regeringsverklaring, het zijne te zeggen over het regeringsbeleid.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het voorstel van de Voorzitter wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik geef thans het woord aan de heer Minister-President voor het aflleggen van een verklaring.

De heer **Cals**, Minister-President, Minister van Algemene Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Nu het nieuwopgetreden kabinet voor het eerst in deze hoge vergadering verschijnt om de grote lijnen van zijn programma aan u voor te leggen en nu mij de gelegenheid wordt gegeven tegenover de volksvertegenwoordiging verantwoording af te leggen van mijn werk als formateur, wil ik gaarne mijn eerste woorden wijden aan het afgetreden kabinet. Het is niet aan ons, Ministers en Staatssecretarissen, die thans deel van het kabinet uitmaken, een oordeel te geven over het beleid onzer voorgangers. Maar gij zult begrijpen, dat ik er behoefte aan gevoel de afgetreden Ministers en Staatssecretarissen dank te brengen voor hetgeen zij in 's lands belang hebben verricht. Zij hebben de ongewisheid van het politieke bedrijf wel duidelijk ervaren. Zij mogen zich echter ervan overtuigd houden, dat wij hen zeer erkentelijk zijn voor de toewijding, waarmede zij zich aan de publieke zaak hebben gegeven.

Wanneer ik één hunner, namelijk de afgetreden Minister-President mr. Marijnen, nog eens afzonderlijk noem, dan is dat vooral omdat ik ervan overtuigd ben, dat hij zeer in het bijzonder op onze dank aanspraak kan maken voor de beleidvolle en wijze leiding, die hij heeft gegeven op moeilijke ogenblikken in de voorbije jaren. Hij heeft zich daarmede voor de Kroon en voor ons volk grote verdiensten verworven.

Mijnheer de Voorzitter! De reden waarom de leden van het kabinet-Marijnen aan H.M. de Koningin hun portefeuilles ter beschikking hebben gesteld lag — aldus de aan u gerichte brief van mijn ambtsvoorganger dd. 27 februari 1965 — in het feit, „dat de standpunten in het kabinet met betrekking tot het te voeren radio- en televisiebeleid te ver uiteenlagen om tot een gemeenschappelijk beleid te geraken”. Op 2 maart verzocht H.M. de Koningin drs. W. K. N. Schmelzer, voorzitter van de Tweede Kamerfractie der K.V.P., „een onderzoek in te stellen naar mogelijkheden om te geraken tot een spoedige oplossing van het in het kabinet-Marijnen gerezen geschilpunt”.

Op 12 maart bracht de informateur aan H.M. de Koningin rapport uit over zijn arbeid. Zoals hij diezelfde avond via de pers toelichtte was hij na een diepgaand en nauwkeurig onderzoek tot de conclusie gekomen, dat de inzichten op enkele kernpunten van het radio- en televisiebeleid (toelatingseisen en zendtijdverdeling) tussen de toenmalige regeringspartijen zodanig uiteenliepen, dat een oplossing binnen het kader van zijn opdracht onmogelijk moest worden geacht.

Nadat H.M. de Koningin mij op 15 maart de opdracht had verleend „tot het vormen van een kabinet, dat zal mogen rekenen op een vruchtbare samenwerking met de volksvertegenwoordiging”, heeft de heer Schmelzer mij nog diezelfde dag in een uitvoerig onderhoud zijn hierboven vermelde conclusie bevestigd. Ik heb mij daarvan in de mij ter hand gestelde informatiestukken — uiteraard — nader verdiept. Ik heb mede naar aanleiding daarvan een memorandum opgesteld dat aan deze Kamer is toegezonden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik moge uw aandacht erop vestigen, dat de wijze van drukken misschien een misverstand kan veroorzaken. Op blz. 3 van stuk 8055, nr. 1, ziet u het opschrift: Memorandum. Dat opschrift behoort alleen bij het eerste stuk van de eerste kolom. De daaropvolgende stukken zijn alle afzonderlijk op andere tijdstippen gepubliceerd of aan de fractievoorzitters overhandigd. Alleen het eerste memorandum is aan alle vijf fractievoorzitters overhandigd.

Minister Cals

In afzonderlijke gesprekken met deze fractievoorzitters van K.V.P., P.v.d.A., V.V.D., A.R.P. en C.H.U. is dit ook besproken. Bij die gesprekken is mij allereerst gebleken, dat de fractievoorzitters van K.V.P., V.V.D., A.R.P. en C.H.U. de conclusie van de informateur volledig onderschreven. Dat betekende, dat een voortzetting van de op dat ogenblik bestaande regeringscombinatie onmogelijk was. Onmogelijk, indien men althans tot een spoedige oplossing van het radio- en televisievraagstuk zou willen komen.

Ik stond dus voor de vraag, of het wellicht gewenst was dit vraagstuk maar in de politieke frigidair op te bergen. Ik heb deze vraag — evenals dat klaarblijkelijk door het kabinet-Marijnen was gebeurd — zonder aarzeling ontkennend beantwoord.

Wie zich mijn interventie bij de R.E.M.-debatten herinnert, zal zich daarover trouwens niet verbazen. Méér nog dan toen ben ik van oordeel, dat een langer achterwege blijven van beslissingen op het gebied van radio en televisie onaanvaardbaar is, en dat er op de kortst mogelijke termijn een oplossing moet komen. Een oplossing, die een open omroepbestel brengt en die ook het invoeren van reclame in radio en televisie mogelijk maakt. Langer uitstel zou naar mijn vaste overtuiging aan het gezag en het aanzien zowel van de Regering als van het parlement ernstige schade toebrengen. Daarom was het nodig te pogen een andere regeringscombinatie te vormen, die in staat zou zijn deze problematiek op korte termijn tot een aanvaardbare oplossing te brengen.

Het deed mij goed, dat alle vijf fractievoorzitters zich met deze gedachtegang duidelijk hebben verenigd. Dat geldt derhalve niet alleen voor de fractievoorzitters van K.V.P., P.v.d.A., A.R.P. en C.H.U., die zich in beginsel bereid verklaarden mede te werken aan de vorming van een kabinet, waarin geestverwanten van hun partijen op basis van een voor hen allen aanvaardbaar programma en zetelverdeling, zouden samenwerken, maar ook voor de fractievoorzitter van de V.V.D., die nadrukkelijk verklaarde er begrip voor te hebben, dat ik in de gegeven situatie deze procedure volgde.

In het zoëven genoemde memorandum — u hebt het kunnen lezen in de stukken, die ik de Kamer heb doen toezenden — motiveerde ik de keuze van de genoemde vier partijen (behalve uiteraard met de noodzakelijkheid van een spoedige oplossing van de radio- en televisieproblematiek) met een verwijzing naar de vele andere politieke vraagstukken, die ons nog wachten, vraagstukken, die voor een groot deel zeker niet van minder gewicht zijn dan de radio- en televisieproblematiek. Deze vraagstukken kunnen alleen bevredigend worden opgelost door een regering, die waarschijnlijk en krachtig beleid kan voeren en die zich derhalve geschaagd moet kunnen weten door een zo groot mogelijk deel der volksvertegenwoordiging.

Ik betoogde voorts, dat het een landsbelang van de eerste orde was de kabinetscrisis zo spoedig mogelijk te doen eindigen. Daartoe zou het nodig zijn over en weer een aantal desiderata te laten rusten — zal ik toch maar doorgaan, mijnheer de Voorzitter, ik merk, dat er al zorgvuldig wordt meegelezen — die over en weer door verschillende partijen naar voren zouden worden gebracht. Daartoe zou mijns inziens te meer aanleiding bestaan, nu het komende kabinet een beperkte levensduur zou hebben. Daarom heb ik er ook naar gestreefd te komen tot een beperkt „basisprogramma” — men zal zien dat het woord „basisprogramma” tussen aanhalingstekens staat; het is soms wel gemakkelijk de tekst voor zich te hebben — dat aan de fractievoorzitters zou worden voorgelegd. Bij welslagen van het overleg zouden deze kernpunten dan worden opgenomen in een uitgebreider regeringsprogramma, waarover de nieuwe ministers het onderling eens dienden te worden.

De **Voorzitter**: Mag ik de Minister-President even onderbreken? Misschien is de Minister-President ervan op de hoogte, dat een van zijn diensten dit stuk in de Kamer heeft doen rondelen.

Minister Cals

Minister-President Cals: Ik vindt het erg prettig, dat u dat zegt. Daaruit blijkt hoeveel waarde het huidige kabinet aan een goede voorlichting hecht. Daaruit blijkt ook, dat er een vergissing is gemaakt. Maar er wordt mij medegedeeld — ik dacht, dat dat ook in deze Kamer mogelijk was — dat aan de leden was verzocht hedenochtend de stukken weer in te leveren.

De Voorzitter: Een zeer groot aantal leden heeft het stuk niet in zijn bezit. Een aantal leden was echter niet bereikbaar om de stukken van hen terug te vragen. Ik kan mij niet voorstellen, dat, wanneer zij een stuk van „Beleid beschouwd” in hun enveloppe vinden, zij daarvan dan voor zich zelf geen gebruik zouden mogen maken, maar ik geloof, dat het beter is over deze zaak nu niet verder te discussiëren om de goede verhouding tussen de voorlichtende instanties en het parlement volledig te handhaven. De moeilijkheden zijn daardoor ontstaan, dat E.E.G.-documentatie van „Beleid beschouwd” bleek te zijn het omhulsel van deze op zichzelf zeer belangrijke regeringsverklaring.

Minister-President Cals: Ik begrijp dus, dat het niet aangaat verwijten te maken, in welke richting dan ook. Door een samenspel van mijn dienst en uw dienst is deze fout tot stand gekomen.

De Voorzitter: Oorzaak en schuld zullen wij misschien later nog wel eens bij de begroting van Justitie kunnen behandelen.

Minister-President Cals: Met dat al ben ik gekomen aan de tweede vraag aan de fractievoorzitters, namelijk of zij zich met de procedure van een beperkt basisprogramma en naderhand een uitvoerig regeringsprogramma konden verenigen. Op die vraag hebben de vier fractievoorzitters, waarmede ik toen in gesprek was, allen bevestigend geantwoord.

De derde vraag, die ik in mijn eerste onderhoud aan de fractievoorzitters van K.V.P., P.v.d.A., A.R.P. en C.H.U. heb voorgelegd, was of zij akkoord konden gaan met de inhoud van een door mij aan hen overhandigd stuk, dat enkele dagen geleden ook aan de Kamer is toegezonden, omtrent de aard en de omvang der aan te gane bindingen.

In dit stuk werd met vooropstelling van de eigen verantwoordelijkheid van de Regering enerzijds en die van de Staten-Generaal anderzijds de noodzaak beklemtoond, dat het komende kabinet — wilde het zich verzekerd achten van een vruchtbare samenwerking met de volksvertegenwoordiging — moest kunnen rekenen op de instemming der fractievoorzitters als door hun groepen gekozen leiders, althans ten aanzien van controversieel liggende belangrijke vraagstukken.

Ik wijs er niet zonder reden met nadruk op, dat deze binding door alle vier de fractievoorzitters is aanvaard. Het is jammer, dat daarvan niets blijkt uit de verklaring, die op 25 maart namens de C.H.U.-fractie door haar voorzitter tegenover de pers werd afgelegd, noch ook uit de vele verklaringen, die hij nadien heeft afgelegd. Zelfs heb ik dit niet kunnen terugvinden in de uitvoerige rede, die hij jongstleden vrijdag heeft gehouden. Ik neem echter aan, mijnheer de Voorzitter, dat hij morgen nog wel gelegenheid zal vinden aan te geven, dat hetgeen ik hier mededeel een feit is.

In genoemd stuk werd — op voetspoor van het akkoord van Wassenaar — gezegd:

„Onder de omschrijving „fractievoorzitters als door hun groepen gekozen leiders” wordt verstaan, dat de instemming van de fractievoorzitter — die instemming van de fractievoorzitter werd dus vooropgesteld, mijnheer de Voorzitter; hoe iemand er dus aan kan twijfelen, dat de instemming van de fractievoorzitter zelf wordt gevraagd, is mij een raadsel — geacht wordt in te sluiten — dat komt er dus bij — de instemming van zijn groep, ongeacht de vraag, hoe de fractievoorzitter meent deze verantwoordelijkheid op zich te kunnen nemen en voorts met het normale voorbehoud, dat bij een of ander punt altijd wel enkelen van zijn groep „uit de boot mogen vallen”.”

Nadat alle vier fractievoorzitters — alle vier fractievoorzitters, mijnheer de Voorzitter — mij hun instemming hadden betuigd en nadat ik H.M. de Koningin daarvan op de hoogte had gesteld, heb ik in een persconferentie op 19 maart hiervan mededeling gedaan.

Misschien is dit het ogenblik over de voorlichting tijdens de formatie een enkel woord te zeggen. Voor een formateur is het nu eenmaal onmogelijk tijdens de formatie verantwoording af te leggen tegenover de volksvertegenwoordiging en als hij mislukt, dan kan hij het na zijn formatie in de regel evenmin. Deze onmogelijkheid van het aflleggen van verantwoording in openbaarheid aan de volksvertegenwoordiging brengt tevens mede, dat op die wijze het gehele volk niet over de voortgang der formatie kan worden ingelicht. Toch is een dergelijke voorlichting in ons democratisch bestel van het grootste belang. Ik behoef dat niet nader toe te lichten. Wellicht zult u zich trouwens mijn opmerkingen over de noodzaak van een goed contact tussen overheid en volk nog herinneren. Ik blijf van mening, dat het voor de burger steeds moeilijker wordt de ingewikkelde problematiek, waarvoor de overheid, dus Regering en Staten-Generaal, is gesteld, te overzien; zijn belangstelling voor het politieke leven dreigt daardoor begrijpelijkerwijze wel eens in het gedrang te komen. Bestaat die moeilijkheid al in normale omstandigheden, hoeveel te meer in de dagen van een formatie, waarin de burgers niet zelden in verwarring worden gebracht door een veelheid van geruchten, die omgekeerd evenredig is aan de weinige mededelingen, die van officiële zijde worden gedaan. Ik heb daarom gemeend, dat het verantwoord was, anders dan vroeger gebruikelijk was, op enkele momenten in de formatie — na uiteraard telkens tevoren H.M. de Koningin te hebben ingelicht — mededelingen aan de pers te moeten doen. Ik hoop, dat de Kamer dit optreden, waarmede het nieuw gevormde kabinet zich heeft verenigd, zal kunnen billijken.

Mijnheer de Voorzitter! Thans terug naar de formatie zelf, waarvan ik u pas de eerste fase schetste. Reeds gedurende die fase — die op 19 maart eindigde — en voorts in de dagen, die daarop volgden, heb ik mij zo goed mogelijk georiënteerd over de controversiële kernpunten van beleid, die in een „basisprogramma” zouden moeten worden opgenomen. Op 23 maart vond toen een gezamenlijke bespreking plaats met de fractievoorzitters van K.V.P., P.v.d.A., A.R.P. en C.H.U. Daarin werd allereerst het door mij gedane procedurevoorstel (stuk F I-3) unaniem aanvaard. Dit hield o.m. ook in, dat in de eerste fase de beginselverklaring ook de bindingen inhield. Dat werd unaniem aanvaard. Voorts werd de lijst van onderwerpen vastgesteld, die in het „basisprogramma” zouden worden opgenomen. Daarbij werd onder meer afgesproken, dat eerst algehele overeenstemming over het radio- en televisiebeleid moest zijn verkregen, voordat andere onderwerpen aan de orde zouden komen.

Vervolgens werd het radio- en televisiebeleid — aan de hand van een daartoe opgestelde samenvatting van hooflijnen — besproken, waarbij op één punt — het getalscriterium — geen overeenstemming kon worden bereikt, omdat de heer Beernink daarover eerst zijn fractie wilde raadplegen. Daartegen bestond bij de overige gesprekspartners uiteraard geen bezwaar, ook al was deze kwestie in de weken daarvoor uitvoerig doorgesproken. Wel maakten dezen bezwaar tegen een poging van de heer Beernink om alsnog de beslissing over het radio- en televisiebestel op de lange baan te schuiven. Nog afgezien van het feit, dat zulks in strijd zou zijn met de tevoren gemaakte afspraak, zou het bovendien incorrect zijn tegenover de V.V.D., die juist wegens verschil van inzicht over het radio- en televisiebeleid niet aan de besprekingen had deelgenomen. Maar vooral zou een dergelijke handelwijze de moeilijkheden, die tot de kabinetscrisis hebben geleid, niet oplossen en daarmee de kiem leggen voor een nieuwe crisis. Daarom meende ik — daarin door de fractievoorzitters van K.V.P., P.v.d.A. en A.R.P. gesteund — van de fractievoorzitter van de C.H.U. een duidelijke uitspraak te moeten vragen. De fractievoorzitter

Minister Cals

beloofde daarop deze kwestie in zijn fractie te bespreken. Een duidelijke uitspraak, althans voor ons duidelijke uitspraak, heeft dit echter niet opgeleverd. In de bijeenkomst met de vier fractievoorzitters van 25 maart legde de heer Beernink wel de verklaring af, die is opgenomen in het perscommuniqué, dat ook aan u is toegezonden, mijnheer de Voorzitter, waarin ik op die dag het standpunt van de drie overige fractievoorzitters en van mijzelf heb bekendgemaakt. Ik moge voor dat standpunt naar dit stuk verwijzen. Het spreekt, dacht ik, duidelijke taal, althans voor ieder, die wil verstaan.

Vooraf de derde (laatste) alinea der verklaring gaf in de bespreking van 25 maart aanleiding tot discussie. Ik wil die alinea ter wille van de duidelijkheid thans voorlezen:

„De fractie heeft zich echter op het standpunt gesteld, dat zij zich niet vooraf kan binden aan een onderdeel van het regeringsprogramma, te weten het onderdeel, dat betrekking heeft op het radio- en televisiebeleid, zonder dat zij voldoende inzicht heeft in het gehele regeringsprogramma en in de zetelverdeling.”

De formateur en de drie fractievoorzitters meenden daarin aanvankelijk te mogen lezen, dat de C.H.U.-fractie zich wel over het radio- en televisiebestel zou willen uitspreken, wanneer zij het gehele regeringsprogramma en de zetelverdeling zou hebben gezien. De heer Beernink verklaarde echter keer op keer, dat zulks niet het geval was; hij bevestigde waarlijk herhaaldelijk op onze verbaasde vragen, dat, óók als de C.H.U.-fractie zich volledig met alle overige programmapunten zou kunnen verenigen, indien zij voorts met de zetelverdeling zou instemmen en zelfs wanneer de C.H.U. met haar geestverwanten in het nieuw te vormen kabinet zou zitting nemen, desalniettemin de mogelijkheid aanwezig zou blijven, dat de meerderheid van zijn fractie en ook hij zelf zich tegen het voorgestelde radio- en televisiebeleid zouden verklaren. Hij wenste op dit punt noch zijn fractie, noch zich zelf te binden.

Ik moet vaststellen, dat deze feiten duidelijk anders liggen dan de Unieraad van de C.H.U. veronderstelde, toen hij in zijn communiqué van 10 april „constateerde”: „dat het breekpunt slechts is geweest de eis van een binding vóór de bespreking van de rest van het regeringsprogramma aan het eerste, toen voorgelegde voorstel-Cals inzake het toekomstige omroepbestel en dus niet de vraag of dat omroepbestel al dan niet voor de fracties een „vrije kwestie” moet zijn.”

Nadat pogingen, met name van de fractievoorzitter der A.R.P., om toch nog tot een oplossing te komen, door de heer Beernink waren afgewezen, restte ons slechts unaniem te concluderen, dat het in de gegeven situatie geen zin had het gezamenlijk overleg met de vier fractievoorzitters voort te zetten.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben op deze zaak om twee redenen zo uitvoerig ingegaan. Laat ik eerst de minst belangrijke noemen, die mij persoonlijk toch wel hoog zit. Dat is nl., dat er van bepaalde zijde — blijkbaar bij gebrek aan volledige voorlichting — wordt uitgegaan van veronderstellingen, die ten enenmale geen grond kunnen vinden in de werkelijke gang van zaken.

De voornaamste reden waarom ik zoveel aandacht aan deze kwestie besteed, is echter gelegen in het feit, dat er mijns inziens een zeer zware verantwoordelijkheid op een formateur rust de keuze van partijen, die zullen deelnemen met hun geestverwanten aan een kabinet, zo objectief en zo eerlijk mogelijk te doen geschieden. Ik heb getracht, dat in alle oprechtheid en met grote nauwgezetheid te doen. Van den beginne af aan heb ik volledig open spel gespeeld tegenover alle fractievoorzitters en tezamen met hen heb ik de spelregels opgesteld waaraan ik mij angstvallig heb gehouden. Ik kan waarderend opbrengen voor de duidelijke houding der V.V.D., die te recht zelf concludeerde, dat zij — gezien de voorgeschiedenis en het door haar tegenover de informateur ingenomen standpunt — niet verder aan het overleg kon deelnemen. Ik

kan echter bepaald niet begrijpen, dat iemand, die eerst vrijwillig en nadrukkelijk op grond van schriftelijke stukken, aan hem overhandigd, akkoord is gegaan met een bepaalde procedure, nadien de formateur verwijt overeenkomstig die procedure gehandeld te hebben.

Ja, mijnheer de Voorzitter, en toen waren er nog maar drie! Maar die drie wilden dan ook werkelijk een poging doen, ons land zo spoedig mogelijk weer een regering, en wel een zo krachtig mogelijke regering te geven. Met alle spijt, die bij enkelen hunner bestond en bestaat over het zich terugtrekken der C.H.U. — niet ten onrechte heeft de geachte afgevaardigde de heer Beernink gezegd, dat hij buiten spel was geplaatst. Dit doet degene, die zich zelf niet aan de spelregels houdt; en wie mijn visie op de samenwerking der christelijke partijen in Nederland kent zal begrijpen, dat ik persoonlijk hun gevoelen geheel deel — hebben deze drie zich tezamen met de formateur gezet aan het moeilijke werk, overeenstemming te bereiken over de punten van het „basisprogramma”. Dat dit werk moeielijk was, behoeft ik niet toe te lichten. Het was echter onontkoombaar. Het feit, dat de bestaande samenwerking niet kon worden voortgezet — een realiteit, die wij hadden te aanvaarden en die wij ook hebben aanvaard, maar waarvoor de verantwoordelijkheid niet op de huidige regeringscombinatie mag worden gelegd — en dat van regeringspartners werd gewisseld bracht mede, dat de grondslag van het demissionair kabinet, het akkoord van Wassenaar, was komen te vervallen en dat dus een nieuw regeringsprogramma moest worden opgesteld. Ik heb al uiteengezet, waarom in dit nieuwe programma de binding met de fracties wat betreft het aantal punten aanzienlijk is beperkt. Desondanks kostte het veel en diepgaand overleg — dat echter in een voortreffelijke sfeer werd gevoerd — om over het beperkt aantal kernpunten tot overeenstemming te geraken. Ik hoop daarvan straks mededeling te doen.

Met deze overeenstemming werd de tweede fase van de formatie afgesloten. De derde fase bracht toen nauwelijks meer problemen mede. Slechts wil ik in herinnering brengen, dat ik in de derde formatiefase de plaatsvervangend Gevolmachtigde Ministers van Suriname en van de Nederlandse Antillen heb uitgenodigd voor een gesprek.

Het leek mij wenselijk in het stadium der formatie, waarin wij ons bezighielden met de opstelling van hoofdlijnen van een ontwerp-regeringsprogramma deze Gevolmachtigde Ministers in de gelegenheid te stellen hun zienswijze naar voren te brengen over Koninkrijksaangelegenheden, die eventueel bij de samenstelling van het regeringsprogramma van het Nederlandse kabinet aan de orde zouden komen.

Tevens heb ik van de gelegenheid gebruik gemaakt, hun enkele inlichtingen te verschaffen over de stand van zaken bij de vorming van het nieuwe kabinet, waarmede zij tezamen immers de raad van ministers van het Koninkrijk zouden uitmaken.

De Gevolmachtigde Ministers hebben mij nadrukkelijk laten weten, dat hun Regeringen dit contact op hoge prijs hebben gesteld.

Ik ben thans gekomen tot de vierde fase der formatie, nl. de zetelverdeling.

Alvorens men over de verdeling van de zetels kan spreken moet uiteraard vaststaan, welk aantal zetels kan worden verdeeld. Daarmede kwamen wij terecht in een aantal problemen van taakverdeling en hergroepering van departementen, die al vele jaren — en in het bijzonder sedert 1952 — bij elke kabinetsformatie ietwat abrupt aan de orde waren gesteld. Soortgelijke kwesties hebben geleid tot het instellen door het vorige kabinet van de commissie-Donner, die er echter op gerekend had voor haar werkzaamheden tijd te hebben tot 1967.

Ik wil wel zeggen, mijnheer de Voorzitter — en u zult zich dat zeker van de oud-Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen kunnen voorstellen, die de allerbeste herinneringen heeft aan de samenwerking met en de toewijding van al zijn ambtenaren op dat grote departement —, dat ik er per-

Minister Cals

soonlijk verre de voorkeur aan gegeven zou hebben, een departementale herindeling tot het jaar 1967 uit te stellen en de resterende twee jaren voor een gedegen voorbereiding daarvan te gebruiken. Helaas, dat is niet mogelijk gebleken. De grote onevenwichtigheid, die tussen sommige departementen bestond, maakte het namelijk onmogelijk, tot een bevredigende verdeling van de portefeuilles te geraken.

Met de drie fractievoorzitters ben ik dan ook tot de conclusie gekomen, dat thans reeds beslissingen moesten worden genomen. U kent deze beslissingen: er is een nieuw departement gevormd, dat zowel de taken behartigt, die tot dan toe vielen onder de sectoren Kunsten en de sectoren Volksontwikkeling van het Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, alsook de taken, die ressorteerden onder het Ministerie van Maatschappelijk Werk. De redenen daartoe zijn duidelijk: het Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is zó veelomvattend geworden, dat het voor een minister, ook als hij beschikt over de hulp van uitstekende staatssecretarissen, een bijna bovenmenselijke opgave is geworden — en steeds meer wordt — het geheel te overzien. Alleen al het radio- en televisieprobleem eist veel tijd en energie: de sector wetenschappen is de laatste decennia ontzaglijk uitgebreid en deze dynamische problematiek zal in de komende jaren bijzonder veel aandacht vragen. Ook de uitvoering der grote onderwijswetten met hun wijde doelstelling vergt nog veel en nauwgezette arbeid. De veelsoortige werkzaamheden in de sector der kunsten — niet alleen de moderne kunst, maar ook monumentenzorg, archiefwezen en natuurbescherming — en vooral in de sector volkswontwikkeling — naast radio en televisie noem ik de pers, waarmee gelukkig (de pers heeft veel zorgen: de overheid heeft daar oog voor) weinig directe overheidsbemoeiing nodig is, sport, jeugdwerk, openlucht recreatie — eisen steeds meer aandacht in de strijd om de „leefbaarheid van ons land” te handhaven en, zo mogelijk, te verbeteren. Op ditzelfde doel richten zich steeds meer werkzaamheden, die in het Ministerie van Maatschappelijk Werk hun behartiging vinden. Dat heeft ertoe geleid genoemde drie werkerterreinen samen te voegen tot een nieuw departement, dat de naam zal dragen: Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk. Het ligt in de bedoeling in de komende twee jaren de nauwkeurige taakafbakening van het werkerterrein van dit departement nader te bezien, zodat een in 1967 optredend formateur afgeronde gegevens daarover ter beschikking zal hebben. Tot 1967 zal de sector Maatschappelijk Werk van het nieuwe departement — behoudens de uitvoering van de Woonruimtetwet, die, na de nodige voorbereiding uiteraard, binnenkort zal overgaan naar het Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening — derhalve zijn huidige samenstelling behouden.

Gevolg van deze nieuwe departementale indeling is, dat de naam van het Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is veranderd in: Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. Er heeft nog een naamsverandering plaatsgevonden: het Departement van Volkshuisvesting en Bouwnijverheid zal voortaan heten: Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening. Daarmede hebben wij willen aangeven van hoe grote betekenis wij de ruimtelijke ordening voor de toekomst van ons volk achten, zeker in de naaste toekomst. In de naamgeving is Volkshuisvesting nochtans blijven vooropstaan omdat wij de bestrijding van de woningnood nog steeds de hoogste prioriteit geven.

Een ander punt, dat bij de bespreking van de departementale indeling aan de orde is gekomen is de noodzaak van een zo goed mogelijke coördinatie tussen de verschillende departementen. Daarover is ook in de constituerende vergadering van het kabinet uitvoerig gesproken. Verschillende onderdelen worden in de komende weken nader uitgewerkt. Laat ik thans volstaan met te vermelden, dat besloten werd de Minister-President in eventuele competentiegeschillen tussen ministers — uiteraard niet bij beslissing over afsplitsing van taken — een

beslissende stem te geven, zij het dat steeds beroep op de Ministerraad zal moeten open blijven. De algemeen leidinggevende en coördinerende taak van de Minister-President zal kunnen worden vergemakkelijkt — ik zie de Voorzitter glimlachen, hem staat een heel presidium te wachten — doordat hij terzijde wordt gestaan door twee vice-premiers. Deze vormen niet een soort kernkabinet, ook niet een „presidium”, zoals hier en daar in de pers is verondersteld. Aan de individuele verantwoordelijkheid van elk der ministers wordt door de benoeming van twee vice-premiers niets veranderd.

De heer **Bakker** (C.P.N.): Meer een driehoeksverhouding!

Minister-President **Cals**: Tja, het ligt eraan, of u dat gunstig vindt of niet.

Ten slotte werd met de drie fractievoorzitters gezamenlijk gesproken over de hoofdlijnen van de verdeling der portefeuilles. Ik ben er daarbij van uitgegaan, dat het — vooral gezien de korte duur, die het komende kabinet zou hebben — van belang zou zijn, indien de zittende bewindslieden zoveel mogelijk hun werk zouden kunnen voortzetten. Daarmede zou tijdverlies, dat bij optreden van nieuwe bewindslieden nu eenmaal onvermijdelijk is, worden voorkomen. Dit uitgangspunt kon uiteraard alleen worden gehandhaafd voorzover zulks een evenwichtige zetelverdeling niet in de weg stond.

Als tweede uitgangspunt heb ik voorop gesteld, dat het gewenst was nieuwe bewindslieden zoveel mogelijk te kiezen uit parlementaire kringen. Men ziet het resultaat!

Is dit in het algemeen van belang, het geldt in het bijzonder nu in het nieuwe kabinet geen tijd verloren mag gaan, doordat de nieuwe bewindslieden zich nog geheel moeten inwerken in de — u zult dat met mij eens zijn, mijnheer de Voorzitter — zo specifieke sfeer van het gemeen overleg tussen Regering en parlement.

Met de besprekingen van het voorgaande was de vierde fase der formatie en daarmede het gezamenlijk met de drie fractievoorzitters gevoerde overleg ten einde.

De volgende fase, het aanzoeken van de bewindslieden, geschiedde, gezien de aard van de werkzaamheden, door de formateur na overleg met elk der fractievoorzitters afzonderlijk. Gezien de aard der werkzaamheden zal deze handelwijze geen toelichting vereisen. Wel zou ik nog graag iets zeggen over de samenwerking in de vier voorafgaande fasen. In de afgelopen weken heb ik in het algemeen nogal gunstige commentaren gelezen op de werkwijze van de formateur. Dat heeft mij natuurlijk goed gedaan, maar ik verzeker u, dat de formateur deze systematische werkwijze nooit had kunnen volhouden als zijn werk niet was uitgegroeid tot waarlijk teamwork, waarin zijn drie partners elk een beslissend aandeel hebben genomen. Alléén door deze gezamenlijke inspanning is het mogelijk geworden in betrekkelijk korte tijd tot resultaten te komen.

Mijnheer de Voorzitter! Zo ben ik gekomen bij de zesde en laatste fase der formatie: de vaststelling van het regeringsprogramma. U weet, dat daarvoor in een constituerende vergadering van uitzonderlijk lange duur ruim tijd was uitgetrokken. Sprekende over het regeringsprogramma, waarvoor het huidige kabinet uiteraard gezamenlijk de volledige verantwoordelijkheid op zich neemt, stap ik nu dus af van de formatie, waarover ik als formateur verantwoording afligde, en kom ik tot het te voeren beleid, dat ik namens het nieuw opgetreden kabinet aan u voorleg. Ik behoeft u niet te zeggen, dat aan deze regeringsverklaring veel studie en overleg — ook ná de constituerende vergadering — is voorafgegaan. Het zal u echter ook duidelijk zijn, dat op menig punt deze studie en dat overleg nog zullen moeten worden voortgezet, omdat niet alleen de opstelling van uitgangspunten maar vaak meer nog de uitwerking daarvan, de wijze van uitvoering vele problemen kan oproepen. Wij hebben niet de pretentie die problemen in enkele weken tijds op te lossen. Voor veel punten zal ik dan ook — evenzeer als dat zou zijn geschied wanneer er geen kabinetswisseling zou hebben plaatsgehad — de Kamer moeten

Minister Cals

vragen geduld te hebben totdat de ontwerpbegroting voor 1966 zal zijn opgesteld en in de Troonrede en de Miljoenennota meer concrete mededelingen kunnen worden gedaan. De hoofdlijnen van het regeringsbeleid wil ik u echter gaarne thans uiteenzetten.

Mijnheer de Voorzitter! Ons gehele staatsbestel en politieke leven zijn getekend door de democratie. Deze beheerst de verhouding tussen het Staatshoofd en de raadslieden van de Kroon, tussen de Staten-Generaal en de ministers. De idee der democratie is bepalend voor de plaats, de rechten en de plichten van het parlement als vertegenwoordiging van het gehele volk. Zij vraagt ook een blijvende beïnvloeding van en medewerking aan het staatsbestuur door het volk. Democratie wil — ik haal de nog immer actuele omschrijving van Struyken aan in zijn befaamd college „Ons Koningschap” — zeggen

„dat in de bepaling van den inhoud van het recht en de richting van het staatsbeleid de overtuiging, het streven, de wil der rechtgenooten zelve den doorslag geeft”.

In deze geest wil het thans opgetreden kabinet zijn beleid voeren. Dat wil zeggen, dat dit beleid gedragen zal worden door de geestelijke waarden, die in ons volk leven en die in christendom en humanisme tot uiting komen. Dat wil ook zeggen, dat wij willen bevorderen, dat over de gehele linie en op alle terreinen van het politieke, economische, sociale en culturele leven een gezonde volksinvloed werkzaam kan zijn. Dat wij daarbij zeer in het bijzonder aandacht zullen geven aan vernieuwingen, die ons vanuit de volksvertegenwoordiging zullen bereiken, behoeft geen betoog.

Hoezeer wij ons ook bewust zijn van de korte zittingsperiode van dit kabinet, wij achten het toch onze plicht ons beleid te voeren in perspectief op dieper ingrijpende hervormingen welke, naar onze overtuiging, in de komende jaren in toenemende mate de aandacht zullen vragen. De voorbereidingen voor een algehele grondwetsherziening zullen met kracht worden voortgezet. Gij zult er echter begrip voor hebben, mijnheer de Voorzitter, dat ik in deze regeringsverklaring, die toch al te lang dreigt te worden, hierop niet verder inga.

Wel wil ik als onze overtuiging geven, dat het in onze dagen hard nodig is ons voortdurend te bezinnen op het wezen der democratie en ons beleid dienovereenkomstig te bepalen.

Bij verschillende afzonderlijke punten van het regeringsprogramma zal ik de gelegenheid hebben dit concreet toe te lichten. Wij hebben getracht dat programma zo op te stellen, dat het de burgers werkelijk in staat stelt vrijelijk hun aandeel en verantwoordelijkheid te nemen in heel een politieke en maatschappelijke leven. In vrijheid, maar uiteraard niet in ongebondenheid.

Dit zeggende moet ik denken aan de kunstzinnige legpenning die ik in het begin van dit jaar in de Nederlandse Antillen ontving en waarop het motto voorkomt: „Vrij in gebondenheid, gebonden in vrijheid”. Deze zinspreuk geldt inderdaad voor ieder, die zijn eigen plaats in het verband van een democratisch staatsbestel in verantwoordelijkheid inneemt.

Maar zij geldt zeer in het bijzonder voor de in vrijheid aanvaarde band, die de drie landen van het Koninkrijk bindt. De Regering verheugt zich erover, dat deze samenwerking met Suriname en de Nederlandse Antillen in zulke goede verstandhouding geschiedt. Ook harerzijds wil zij alles doen wat de handhaving van de goede verhoudingen tussen de landen van het Koninkrijk zal kunnen bevorderen. Zij acht een intensivering van de samenwerking op velerlei gebied in het belang der drie landen. Daarom is zij bereid de regeringen van Suriname en de Nederlandse Antillen in versterkte mate te steunen in hun streven naar verhoging van de geestelijke en materiële welvaart.

Mijnheer de Voorzitter! Ook de drie landen van ons Koninkrijk te zamen kunnen in de wereld slechts een bescheiden rol spelen. Maar dat neemt niet weg, dat er grote taken liggen, waaraan ook Nederland zijn krachten dient te geven en gaarne geeft. Terecht wordt dan ook in stijgende mate aandacht ge-

vraagd voor internationale vraagstukken, die bovendien steeds meer beslissend worden ook voor ons nationaal te voeren beleid. Dat zal straks bij het sociaal-economisch beleid op tal van punten gebeuren. Ik wijs er nu slechts op dat dit o.m. de noodzaak medebrengt onze rechtsorde aan te passen aan de supranationale en internationale verbanden, waarvan ons land deel uitmaakt.

Over de grote lijnen van het buitenlandse beleid bestaat sinds jaar en dag een verheugende mate van overeenstemming tussen de Regering en de Staten-Generaal. Een voortzetting van het beleid der afgelopen jaren ligt derhalve in de rede.

Op het mondiale vlak geeft de crisissituatie, waarin de Verenigde Naties zich nu reeds geruime tijd bevinden, aanleiding tot bezorgdheid. De Regering blijft bereid mede te werken aan verantwoorde oplossingen voor de moeilijkheden die thans het normale werk in de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties beletten.

De Regering hecht bijzondere betekenis aan het bereiken van overeenstemming op het brede terrein der ontwapening. Zij zal daaraan naar vermogen medewerken.

De bevordering van een eensgezind beleid van het Westen — gesteund door een krachtig defensiestelsel — in het kader van het Atlantisch bondgenootschap, alsmede de eenwording van Europa en de verdere uitbouw van de Europese Gemeenschappen blijven de hoekstenen van het Nederlandse buitenlandse beleid.

In dit kader hecht de Regering grote waarde aan het welslagen van de zgn. Kennedyronde als poging om in Atlantisch verband te komen tot een ingrijpende verlaging van de invoerrechten en tot activering van de wereldhandel.

Met erkenning van het wezenlijke economische belang voor ons land van de spoedige voltooiing van de gemeenschappelijke markt, blijft de Regering — geheel in de lijn van haar democratisch uitgangspunt — aandringen op een reële uitbreiding van de bevoegdheden van het Europese Parlement. Zij deelt de opvattingen die daarover door de Tweede Kamer tot uitdrukking zijn gebracht. Zij is tevens voorstander van directe verkiezingen voor het Europese Parlement.

De Regering blijft streven naar een geïntegreerd en democratisch Europa, dat grote openheid kent, zowel wat het economisch als wat het toetredingsbeleid betreft; evenzeer blijft ons land bereid tot deelneming aan overleg over politieke samenwerking tussen de zes lid-staten van de Europese Gemeenschap. Deze samenwerking zal echter het Atlantisch bondgenootschap noch de Europese Gemeenschappen mogen verzwakken. Zolang de meningsverschillen over de beginselen van de Atlantische en Europese samenwerking, zoals deze in de laatste jaren aan de dag zijn getreden, niet zijn opgeheven, zal daarom voorshands slechts van een losse vorm van Europees politiek overleg sprake kunnen zijn.

De Regering hecht waarde aan voortzetting en verdieping van het periodiek overleg in het kader van de Westeuropese Unie. Daarnaast zal zij blijven streven naar een versterking van de talrijke banden tussen de landen van de Benelux.

De Regering hoopt zeer, dat het beleid ten aanzien van Indonesië kan worden voortgezet.

Een vraagstuk dat onze bijzondere aandacht opeist is dat van de verhouding tussen het Westen en de in ontwikkeling zijnde landen.

De verschillen in welvaart in de wereld doen de spanningen tussen bevoorrechte landen en in ontwikkeling zijnde gebieden snel toenemen. De maatregelen, die worden genomen om de welvaartsverschillen te verkleinen hebben tot dusver onvoldoende uitwerking gehad. Er zal meer moeten gebeuren en in sneller tempo. Het kabinet is van oordeel, dat ook ons land tot grotere inspanningen bereid moet zijn. De Regering acht zich in deze opvatting gesteund door hetgeen leeft in brede lagen van het Nederlandse volk.

Om de kwaliteit van de Nederlandse ontwikkelingshulp te verbeteren, zal de programmering van onze hulpverlening gericht worden op langere perioden dan tot nu toe gebruikelijk

Minister Cals

was. Het door het vorige kabinet aangekondigde beleid van medefinanciering van projecten ondernomen door particuliere organisaties, zal met kracht worden voortgezet. Dit beleid sluit geheel aan bij de door mij uiteengezette uitgangspunten.

Ter financiering van het voorgenomen beleid zal voor het thans lopende begrotingsjaar een bedrag van f 33 mln. suppletoir worden aangevraagd. In de toelichting bij het daartoe strekkend wetsontwerp zal worden aangegeven welke bestaande activiteiten zullen worden uitgebreid e.q. welke nieuwe zullen worden aangevat. De Regering heeft verder het voorstellen voor het Nederlandse hulpprogramma in de komende jaren geleidelijk meer geld aan te vragen.

Het belang, dat de Regering aan de Nederlandse ontwikkelingshulp hecht is mede tot uitdrukking gebracht in de benoeming van een Minister zonder Portefeuille die, ter bevordering van een krachtig en samenhangend hulpverleningsbeleid, een bijzondere stimulerende en coördinerende taak heeft gekregen, en die voor dit beleid de verantwoordelijkheid draagt tegenover de Staten-Generaal.

De problematiek, waarvoor de Westerse wereld zich gesteld ziet bij de hulpverlening aan ontwikkelingslanden is in vele opzichten wel zéér verschillend van de vraagstukken, die in het eigen land in versnelde mate om oplossing roepen. Toch zijn er enkele punten van overeenkomst. Zo brengt de snelle groei van de bevolking ook in ons land moeilijkheden mede. Op wereldniveau bezien vormt de bevolkingsgroei gezien de internationale voedselsituatie ongetwijfeld één van de moeilijkste problemen voor de komende decennia. De Regering zal waar mogelijk haar medewerking verlenen om Nederland in een verantwoorde oplossing van dit urgente wereldprobleem zijn aandeel te doen nemen. Daarbij gaat zij ervan uit, dat de gezinsgrootte een zaak is, die behoort tot de persoonlijke verantwoordelijkheid der gehuwden.

Ook bij haar beleid in eigen land stelt de Regering zich uiteraard op dit standpunt. Deze erkenning van de primaire verantwoordelijkheid der gehuwden sluit niet uit, dat zij — gelet op haar verantwoordelijkheid voor de volksgezondheid en voor de goede zeden — het haar taak acht door het verlenen van steun een goede voorlichting mede mogelijk te maken.

Zij is bereid, zodra de daartoe ingestelde gespreksgroep zijn rapport zal hebben uitgebracht, mede aan de hand van dat rapport en van enkele studies, die onlangs zijn gepubliceerd, de bepalingen van het Wetboek van Strafrecht, die op deze materie betrekking hebben, nader te bezien.

Terwijl op wereldniveau voedselschaarste en armoede de groei van de bevolking tot zulk een moeilijk vraagstuk maken, heeft in ons land juist een samengaan van bevolkingstoename en stijgende welvaart de overheid de laatste jaren in versterkte mate voor grote problemen geplaatst. Tal van nieuwe behoeften zijn ontstaan, o.a. op het terrein van de volkshuisvesting, de verkeersvoorzieningen, de gezondheidszorg, het onderwijs, de culturele en maatschappelijke ontwikkeling. Deze behoeften nemen nog steeds in omvang en intensiteit toe en het is daarom wenselijk te komen tot de opstelling van een beleidsprogramma op lange termijn, dat ons in staat moet stellen weloverwogen prioriteiten vast te stellen. De Regering zal de mogelijkheid van het opstellen van een dergelijk beleidsplan ernstig onderzoeken.

Enkele hoofdpunten, die onmiddellijk onze aandacht opeisen moge ik thans vermelden.

Vanzelfsprekend heeft de groei der bevolking allereerst zijn invloed op het tekort aan woonruimte. Nog steeds hebben honderdduizenden van onze medeburgers te lijden van een gebrek aan goede huisvesting en dragen zij de volle last van de woningnood. Met het oog op de grote geestelijke en materiële belangen, die door het tekort aan woningen in gevaar worden gebracht, acht de Regering het noodzakelijk aan de woningbouw de hoogste prioriteit te blijven geven. Daartoe zal het expansieve, en uiteraard ook het pluriforme, bouwbeleid, waarmede bereids een sterke groei van de bouwcapaciteit is bereikt, met kracht worden voortgezet en gestreefd worden naar een opti-

maal gebruik der beschikbare capaciteit. Met name in de woningbouw zullen arbeidsbesparende bouwmethoden, waaronder ook de industriële bouw, worden bevorderd. Voor dit doel en ter verzekering van de continuïteit zullen voldoende reserves op nationaal niveau ter beschikking staan. Het bouwprogramma voor 1965 kon reeds onder het vorige kabinet met enkele honderden miljoenen guldens worden verhoogd. Mede op grond hiervan hoopt de Regering, dat in 1965 meer dan 110 000 woningen zullen worden voltooid; zij zal de gelegenheid geven een op verdere groei afgestemd aantal woningen in aanbouw te nemen.

Een nadere uitwerking van het beleid inzake woningbouw, huren en subsidies zal ik in het sociaal-economische hoofdstuk van deze regeringsverklaring geven. Thans zou ik na de volkshuisvesting allereerst de ruimtelijke ordening willen noemen. Het opnemen van de ruimtelijke ordening in de naam van het betrokken departement wijst er al op, dat daaraan in de komende periode grote aandacht zal worden besteed. Dat is ook wel nodig.

Deze accentuering van de zorg voor onze leefruimte is een eis van onze tijd. Het is te voorzien, dat onze bevolking zich in de rest van deze eeuw zal uitbreiden tot ongeveer 20 miljoen — zielen zegt men dan meestal, maar die nemen niet zoveel plaats in — personen of gemiddeld 600 inwoners per km². De aanspraken op de bodem worden talrijker, dringender en onderling tegenstrijdiger. Het bestaan van onze groeiende bevolking kan slechts worden verzekerd door een snel voortgaande industrialisatie en verdere ontwikkeling van de economische structuur en diensten. Grote delen van Nederland zullen daardoor in de stedelijke sfeer worden gebracht. Tegelijkertijd vraagt de modernisering van de landbouw een ingrijpende omvorming van de landelijke gebieden, waarop ook een beroep wordt gedaan voor militaire oefenterreinen. De verkeersontwikkeling is ook in ons land zozeer toegenomen, dat daardoor ernstige problemen op de wegen en in de binnensteden zijn gerezen. Bij dit alles komt meer en meer ook de invloed van dit hele proces op het leefmilieu in het geding. Duidelijk dringen de vraagstukken van luchtverontreiniging, geluidshinder e.d. zich aan ons op. De verzilting en vervuiling van de wateren nemen zorgwekkende afmetingen aan, mede ten gevolge van de slechte kwaliteit van het Rijnwater.

Het is de bedoeling deze problematiek in haar algemeenheid uiteen te zetten in een nieuwe nota inzake de nationale ruimtelijke ordening. De Regering streeft ernaar in deze nota, die zij in de tweede helft van 1966 aan de Kamer hoopt aan te bieden, duidelijke en concrete beleidslijnen te trekken.

Vaststaat in ieder geval, dat ter uitvoering van de noodzakelijke voorzieningen grote investeringen nodig zullen zijn. Dat zal in het bijzonder het geval zijn voor het in dit verband centrale probleem der urbanisatie op te vangen in een op de toekomst berekende vorm. Daarbij zal speciale aandacht moeten worden geschonken aan de bestuursvorm van agglomeraties. Voorts zal de spreidingspolitiek krachtig worden voortgezet, waarbij in het Noorden en het Deltagebied een sterkere groei moet worden bevorderd. In andere delen van het land zal een inrichtingsbeleid voorop staan.

Ik sprak al over de verkeersontwikkeling, waarvoor in vele stukken, die mij zijn voorgelegd, het suggestieve woord „verkeersexplosie” wordt gebruikt. Dat gaat dan gepaard met het noemen van vele cijfers, die de ernst van het vraagstuk duidelijk maken, maar ik zou de Kamer te lang bezighouden, wanneer ik deze cijfers alle ging opnoemen. Het is trouwens ook niet nodig, want een ieder onzer beseft, dat de verkeersongevalligheid, die zoveel menselijk leed veroorzaakt, ons de gebiedende eis oplegt met alle ons ten dienste staande middelen dit euvel te bestrijden.

Hierbij denkt de Regering onder meer aan de stimulering van het wetenschappelijk onderzoek op het gebied van de verkeersveiligheid, maatregelen met betrekking tot de maximumsnelheid op autosnelwegen, verbetering van de wegenverkeerswetgeving, voortzetting van de beveiliging van de midden-

Minister Cals

bermen enz. Voorts zal een oplossing worden gezocht voor de moeilijkheden der gemeenten inzake de toegangswegen tot en de doorverbindingen in de steden. Daarbij zullen tevens de bevordering van het openbare vervoer en de totstandkoming van een zo efficiënt mogelijk vervoerapparaat in de overwegingen worden betrokken.

Naarmate er uit het wegenfonds aanzienlijk hogere bedragen beschikbaar zullen komen, zal ook in toenemende mate door vergroting en vervolmaking van het technisch apparaat gestreefd worden naar uitbreiding en versnelling van de bouw van wegen en oeververbindingen en daardoor naar vergroting van de verkeersveiligheid.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kan uiteraard niet alle problemen die met het toenemend verkeer samenhangen, nu bespreken of ook alleen maar aanroeren. Zo vraagt het toenemend toerisme — met name ook het binnenlands toerisme — niet alleen om goede verkeerswegen, maar ook om uitbreiding en verbetering van de logiesaccommodatie en de toeristische infrastructuur. Dat is evenzeer een gevolg van bevolkingsgroei en van de welvaart als b.v. — een ander knelpunt — de groeiende achterstand in de telefoonvoorziening, die ingrijpende maatregelen eist. De Regering zal er dan ook krachtig naar streven om op zo kort mogelijke termijn evenwicht te bereiken tussen productie en vraag en om daarna de achterstand geleidelijk weg te werken.

Mijnheer de Voorzitter! Met de toeneming der bevolking nemen de problemen van een juiste beleving der democratie toe. Democratie verwijst duidelijker dan welke andere staatsvorm ook naar de menselijke persoon van de onderdaan en ook naar de menselijke persoon van de bestuurder. Maar de „depersonalisatie” of „massificatie” dringen bepaald ook door in de democratie. Ook daar dreigt een gevaar voor collectiviseren, als men instellingen — hoe democratisch die van opzet ook mogen zijn — een eigen bestaan zou laten leiden of als het apparaat zwaarder dreigt te wegen dan het belang van de persoon. De Regering is zich daarvan bewust en zal daarom bijzondere aandacht besteden aan de menselijke verhoudingen. Zij zal voorts nagaan, of nadere voorzieningen mogelijk zijn ter bescherming van de persoonlijke sfeer van de burgers.

Groot gewicht hecht de Regering ook aan goede verhoudingen in het ambtelijk apparaat. Een eerste voorwaarde daarvoor is het voeren van een verantwoord personeelsbeleid, waarvoor besteding van een goede verstandhouding met de centrales van overheidspersoneel in het georganiseerd overleg van grote waarde is.

Binnenkort zal een wetsontwerp worden ingediend, houdende een definitieve regeling der ziektekosten van burgerlijke rijksambtenaren, onderwijzend personeel en gepensioneerden. Voorts is de Regering voornemens de financiële voorzieningen ten behoeve van dienstplichtige militairen met ingang van 1 januari 1967 op een hoger peil te brengen.

De voorbereiding en behandeling van de ontwerpen voor het nieuwe Burgerlijk Wetboek zullen met kracht worden voortgezet. Het wetsontwerp tot invoering van Boek I van het nieuwe wetboek zal in de loop van dit kalenderjaar worden ingediend.

Dat de snelle bevolkingsgroei zeer bijzondere problemen voor het onderwijs heeft veroorzaakt, behoef ik hier niet nader toe te lichten — ik heb dat meer dan tien jaar lang in velerlei toonaarden in deze Kamer betoogd. De knelpunten hebben zich geleidelijk wel verplaatst, zodanig zelfs, dat bij het lager onderwijs de laatste jaren een aanvang kon worden gemaakt met de verlaging der leerlingenscalen. De Regering acht deze maatregel voor de kwaliteit van het onderwijs van zodanig gewicht, dat zij alsnog besloten heeft de tweede fase van de verlaging van de leerlingenschaal per 1 september a.s. te doen ingaan. Zij is er zich van bewust, dat ook overigens, nu in enkele sectoren van het onderwijs de ergste moeilijkheden van kwantitatieve aard zijn opgelost, alle aandacht zal moeten worden besteed aan kwalitatieve verbetering van het onderwijs. Wil het onderwijs immers zich tegen de opdracht van de

tijd opgewassen tonen en zijn onmisbare bijdrage blijven verlenen voor de geestelijke en materiële toekomst van ons volk, dan zal niet alleen de continuïteit der uitbreiding van het onderwijs gehandhaafd moeten worden, maar ook in nieuwe dringende behoeften naar vermogen moeten worden voorzien. Zo zal de Regering het wetenschappelijk onderzoek inzake het onderwijs stimuleren en overeenkomstig de eisen ener ware democratie bevorderen, dat de jeugdigen uit alle lagen der bevolking zoveel mogelijk onderwijs en vorming kunnen ontvangen, die met hun aanleg en capaciteit overeenstemmen. Met name zal zij de totstandkoming bevorderen van vormen van aangepast onderwijs als individueel technisch onderwijs en individueel nijverheidsonderwijs voor meisjes.

De Regering hoopt voorts in staat te zijn, het ontwerp-overgangswet voortgezet onderwijs op zodanig tijdstip bij de Staten-Generaal aanhangig te maken, dat de Overgangswet op 1 september 1967 en de wet voortgezet onderwijs zelf op 1 september 1968 in werking kunnen treden.

Het meest acuut doen zich de gevolgen van de bevolkingsgroei gevoelen bij het wetenschappelijk onderwijs. De Regering is zich bewust van de vele moeilijkheden, waarmede de universiteiten en hogescholen te kampen hebben. Zij zal trachten, daarvoor zoveel mogelijk passende oplossingen te vinden. Deze steun zal gepaard moeten gaan met een verantwoorde verkorting van de studieduur, alsmede met een principieel en zakelijk verantwoorde samenwerking en taakverdeling tussen universiteiten en hogescholen onderling. Gezien de uitzonderlijke moeilijkheden bij de bouwvoorzieningen is de Regering bereid, binnenkort belangrijke sommen suppletoir aan te vragen voor verhoging der investeringsbedragen voor universiteiten en hogescholen. Voor het dienstjaar 1964 zal een verhoging van f 88,2 mln. worden aangevraagd; voor 1965 zal het bedrag zelfs nog hoger zijn. Op zeer korte termijn zal worden nagegaan, wat de beste oplossing is voor de dringend noodzakelijke voorzieningen bij het medisch wetenschappelijk onderwijs.

Een krachtig nationaal wetenschapsbeleid en internationale wetenschappelijke samenwerking zal, zoals voorheen, worden bevorderd, waartoe mede een wetsontwerp betreffende de instelling van een Raad van Advies voor het Wetenschapsbeleid aan de Staten-Generaal zal worden aangeboden.

De grotere welvaart geeft ons volk grotere mogelijkheden niet alleen tot deelneming aan het onderwijs, maar ook aan allerlei andere culturele uitingen. De vorming van het nieuwe departement wijst erop, van hoe groot gewicht de Regering deze ontwikkeling acht. Zij ziet een krachtige bevordering van de actieve beoefening der kunsten en van een zo ruim mogelijk gespreide gelegenheid tot kunstbeleving als haar taak. De vraag zal onder ogen worden gezien, of wijzigingen tot stand kunnen worden gebracht in die subsidieregelingen, waarin het Rijk en de lagere publiekrechtelijke organen participeren en in de bestaande subsidieregelingen ten behoeve van de totstandkoming van accommodaties voor culturele en sociale doeleinden.

Door de voortdurende evolutie van de sociale, politieke, economische en culturele verhoudingen verkrijgt het ontwikkelings- en vormingswerk voor jeugdigen en volwassenen steeds meer betekenis. Dit veelomvattend terrein van vorming, scholing en kennisoverdracht, waarbij ook de moderne communicatiemiddelen als radio en televisie en evenzeer het schriftelijk onderwijs een belangrijke rol spelen, vraagt in toenemende mate de aandacht der overheid.

Door het opnemen van de term „recreatie” in de naam van het nieuwe departement wordt het belang onderstreept, dat de Regering toekent aan het treffen van voorzieningen voor de openluchtrecreatie, de sport — ook uit een oogpunt van passieve recreatie — en aan verschillende andere aspecten van de vrijetijdsbesteding.

Op maatschappelijk terrein blijft het beleid erop gericht, de ontwikkelende gelijke tred te doen houden met de technische en economische vooruitgang. In onze maatschappij bejiveren vele en uiteenlopende groepen van de bevolking zich om hun bij-

Minister Cals

drage te leveren aan een betere behartiging van het maatschappelijk welzijn van ons volk. De Regering zal, getrouw aan het uitgangspunt van haar beleid, deze inspanningen blijven aanmoedigen.

Aan de interdepartementale commissie voor de sociale planning in de stimulerings- en ruilverkavelingsgebieden zal advies worden gevraagd over de wijze, waarop in deze streken de ontwikkeling op cultureel, maatschappelijk en hygiënisch gebied kan worden bevorderd.

Daarbij zal bijzondere aandacht worden besteed aan de geestelijke gezondheid van ons volk. Aan het voortzetten van de werkzaamheden van het particulier initiatief wordt in dit verband grote betekenis toegekend en de Regering zal zoveel als in haar vermogen ligt ernaar streven, dat de continuïteit wordt verzekerd van de eigen werkzaamheid van de bevolking ook op het gebied van de gezondheidszorg.

Het democratisch beginsel der individuele verantwoordelijkheid zal in het bijzonder bij de hierbovengenoemde onderdelen van het regeringsbeleid, veelal liggend op geestelijk gebied, tot gelding moeten worden gebracht.

Dat geldt niet minder, mijnheer de Voorzitter, voor het terrein van radio en televisie. Hoewel juist de problematiek op dit gebied ertoe geleid heeft, dat vandaag dit nieuwe kabinet in de Kamer optreedt, kan ik toch over dit punt betrekkelijk kort zijn. Ik heb immers de hoofdlijnen van het voorgenomen radio- en televisiebeleid op schrift aan u doen toekomen. Ik wijs er overigens op, dat binnen enkele weken een nota over het te voeren radio- en televisiebeleid aan de Kamer zal worden toegezonden. Daarover zal de Kamer dan uitvoerig kunnen discussiëren, evenals uiteraard later over het ontwerp-Omroepwet, dat zo spoedig mogelijk bij de Kamer zal worden ingediend.

Wel stel ik er prijs op thans de achtergronden van dit beleid te schetsen.

Allereerst moet ik een misverstand wegnemen: in de pers is algemeen gesproken over het „plan-Cals” voor radio en televisie. Men zou met meer recht van een plan-Cals kunnen spreken, als men daarmee het ontwerp-Omroepwet bedoelt, dat in 1953 aan de Staten-Generaal is voorgelegd en waarin voor het eerst de mogelijkheid van toelating van nieuwe gegadigden en van opnieuw beoordelen van gegadigden elke vijf jaar werd geopend. Dat ontwerp beschouw ik echter slechts als één van de vele elementen, die bij de snelle ontwikkeling in het laatste decennium ten slotte geleid hebben tot het voorstel, dat in hoofdlijnen reeds in het kabinet-Marijnen is besproken, dat zijn neerslag heeft gevonden in het u toegezonden stuk en dat zijn definitieve uitwerking zal moeten vinden in de nieuwe Omroepwet. Het plan, dat u thans is voorgelegd, is dus onder meer gegroeid uit de discussies, die in de afgelopen jaren en over het ontwerp-Omroepwet, en over de verschillende televisienota's, en over de nota inzake reclametelevisie hebben plaatsgevonden.

Elke bewindsman zal trachten zijn eigen visie en idealen in door hem bevorderde wetsontwerpen neer te leggen, maar hij moet tegelijkertijd een oplossing zoeken, die voor het Nederlandse volk in zo groot mogelijke meerderheid aanvaardbaar is. U weet dat ik daarnaar gestreefd heb op het terrein der onderwijswetgeving; het is naar mijn vaste overtuiging evenzeer noodzakelijk op het terrein van radio en televisie, die een zo sterke geestelijke invloed op ons volk hebben. Ons volk is in zijn opvattingen op tal van punten verdeeld. Het is dus natuurlijk, dat die verscheidenheid tot uitdrukking komt, ook in ons radio- en televisiebestel. Er is echter méér dan alleen maar verscheidenheid; er is iets dat ons allen bindt er, waarvan wij ons, nu wij staan aan de vooravond van de twintigste herdenking onzer bevrijding, wel zeer in het bijzonder bewust zijn. Die eenheid, datgene wat ons gezamenlijk bindt, bestaat echter niet alleen in dagen van grote vreugde of diepe rouw. Mede ten gevolge van de moderne en technische communicatiemogelijkheden, die radio en televisie bieden, wordt ons volk zich er steeds meer van bewust, dat er méér is dat ons bindt dan hetgeen ons scheidt. Zoals de felle tegen-

stellingen van de schoolstrijd uit de tijd zijn en onder meer een nieuwe opstelling van de onderwijswetten vereisten, waarin meer nadruk werd en wordt gelegd op hetgeen openbaar en bijzonder onderwijs gemeen hebben, zo is ook in de afgelopen veertig jaren steeds sterker het besef gegroeid, dat wij samen de geweldige problematiek van de vrijetijdsbesteding, de ontspanning en de culturele vorming moeten aanpakken.

De middelen, die ons daartoe geven zijn, zijn echter niet onbeperkt. Beperkt zijn namelijk — ondanks snelle technische ontwikkelingen — de mogelijkheden op het terrein van radio en televisie. Beperkt is het aantal aan Nederland toegewezen zendgolven; een optreden van de overheid om tot een rechtvaardige verdeling daarvan te geraken, is dus noodzakelijk. Beperkt zijn ook culturele mogelijkheden en beperkt zijn voorts onze financiële middelen. Al deze beperkingen nopen niet alleen tot samenwerking ten einde een optimaal gebruik van de beschikbare middelen mogelijk te maken, ze dwingen ook tot matiging bij de toelating van zendgemachtigden, ook wanneer men — met de Regering — uitgaat van de wezenlijke betekenis, die radio en televisie voor de vrije meningsuiting hebben en wanneer men deze vrije meningsuiting als één der waarmerken van een democratische maatschappij beschouwt.

Dit uitgangspunt van de Regering brengt wel mede, dat de beschikbare zendtijd op grond van democratische beginselen van gelijkgerechtigdheid moet worden verdeeld, niet naar subjectief inzicht van de Regering maar volgens objectieve criteria toegankelijk moet zijn voor alle stromingen van ons volk. De beperkingen, waarvan ik zojuist sprak, maken het echter onmogelijk om elk groepje, hoe klein dan ook, als zelfstandige eenheid toe te laten; dat zou trouwens tot een onverantwoorde versnippering leiden. Hierdoor zouden de programma's als geheel ongenietbaar worden en daarmee is niemand van ons volk gediend.

Heeft de overheid reeds uit dien hoofde een belangrijke verantwoordelijkheid bij de verdeling van de zendtijd, zij draagt ook een algemene culturele verantwoordelijkheid, gezien de machtige invloed, die radio en televisie als massacommunicatiemiddelen hebben. Dit wil niet zeggen, dat zijzelf de omroep in handen moet nemen. Een staatsomroep, zoals die in vele landen de iure of althans de facto bestaat, wijzen wij af. Deze past trouwens niet bij ons volk en bij de verscheidenheid daarvan.

Maar wel draagt de overheid de verantwoordelijkheid voor een juiste en objectieve keuze van instanties, aan wie dit machtige middel in handen wordt gelaten.

Hoe moet de overheid nu beslissen aan wie een zendvergunning mag worden verleend? Wie over vergunningen spreekt, spreekt over voorwaarden, die aan een vergunning moeten worden verbonden en allereerst wel over criteria, waaraan een zendgemachtigde moet voldoen om als zodanig te kunnen optreden. U hebt in het u toegezonden stuk kunnen zien welke criteria de Regering wil aanleggen. Het eerste criterium geldt de aard en de doelstelling van de betrokken organisatie, die gericht moet zijn op bevrediging van in ons volk levende culturele of godsdienstige dan wel geestelijke behoeften. Hierbij merk ik ter voorkoming van misverstand nadrukkelijk op, dat daaronder ook valt een gezonde ontspanning. Dat wordt allernuist uitgesloten, integendeel. U hebt in het u toegezonden stuk kunnen zien, dat wij ernaar streven, dat over de radiozenders de gehele dag een ontspanningsprogramma kan worden beluisterd.

Het culturele criterium, dat ik zo juist noemde, kan uiteraard niet het enige zijn, want ik wees er al op, dat de beschikbare zendtijd verre van onbeperkt is, hetgeen meebrengt dat er nadere criteria zullen moeten worden aangelegd. Wat ligt dan in een democratische maatschappij meer voor de hand, dan dat aangesloten wordt bij hetgeen werkelijk in het volk blijkt te leven? Met andere woorden: het getalscriterium dient te worden betrokken bij de beslissing over de vraag of, en hoeveel zendtijd kan worden toegekend, dus het aantal van degenen, die achter een bepaalde gedachte blijken te staan en

Minister Cals

ook duidelijk blijken daarachter te staan. Wanneer men van een dergelijk objectief meetbaar criterium afstapt, dan is de weg voor willekeur volledig open. De Regering heeft dan ook welbewust voor deze combinatie van criteria gekozen en zij meent, dat daardoor naar goede democratische zede gelijke rechten worden gegeven aan allen, die in Nederland een beroep willen doen op zendtijd in radio en televisie.

De aantallen, die nodig zijn voor het verkrijgen van zendtijd en die ook de grootte van de zendtijd bepalen, zullen nader bij de wet worden vastgesteld. Ten einde blijf te geven van haar ernstig voornemen nieuwe gegadigden een eerlijke en reële kans te geven, heeft de Regering echter al beslist, dat nu reeds in het overgangsbestel — u weet, dat het de bedoeling is dat in dit najaar in werking zal treden — reeds toegang tot de ether te verschaffen aan organisaties, die voor radio en televisie 15 000, resp. 10 000 leden tellen. Ik weet nog eraan toevoegen — dat vindt u ook in het u de vorige week toegezonden stuk —, dat deze nieuwe aspirant-omroeporganisaties terstond het recht krijgen over alle programma's te beschikken. Dat is dan een wezenlijk punt om van de grond te komen. Zij kunnen dan de volledige programma's aan hun leden doorgeven. Mijnheer de Voorzitter! Groeien deze organisaties uit tot 100 000 leden, dan krijgen zij voor de televisie een zendtijd van 2½ uur per week.

Wat hebben wij daarover veel moeten horen. Men zegt en schrijft, dat dit veel te weinig is voor een omroeporganisatie. Men is dan blijkbaar bijzonder slecht thuis in de omroepwereld in Nederland. Men weet nog niet eens, dat er een omroeporganisatie is, namelijk de V.P.R.O., die 175 000 leden telt en die het lang met een kortere zendtijd heeft moeten stellen en nu ook niet meer zendtijd heeft dan 2½ uur. Het heeft mij trouwens steeds bijzonder merkwaardig aangedaan, dat bepaalde organisaties beweren geen behoorlijk televisieprogramma te kunnen uitzenden wanneer zij niet over 18 uur per week beschikken, terwijl de bestaande omroeporganisaties, die gemiddeld elk een half miljoen leden hebben, slechts over 6½ uur per week zendtijd beschikken.

De twee grote punten, die de laatste jaren in discussie zijn geweest bij radio- en televisiebeleid, waren de openheid en de reclame. Ik sprak zojuist over de openheid in zoverre er nieuwe zendgemachtigden kunnen worden toegelaten. Daarnaast is er in het nieuwe bestel, dat de Regering hoopt in te voeren, ook een zeer grote openheid gekomen wat betreft de samenstelling van de bestuursorganen van radio en televisie en de programmacoördinatiecommissies. U vindt dit in het u toegezonden stuk. Ik wijs er nog eens op, dat de bestuurscolleges en de programmacoördinatiecommissies in het vervolg slechts voor een minderheid — ten dele slechts voor een derde — zullen bestaan uit vertegenwoordigers van de omroeporganisaties. Ik zal er nu niet nader op ingaan maar na hetgeen ik gezegd heb over datgene wat ons volk bindt, zal het u duidelijk zijn, dat het kabinet grote waarde hecht aan een sterke samenwerking van alle oude en nieuwe omroeporganisaties. Daarenboven zal de totstandkoming van een werkelijk gezamenlijk programma, dat op eigen wijze aan de geestelijke verscheidenheid van ons volk recht kan doen wedervaren en dat als ontmoetingspunt kan dienen van alle stromingen die er in Nederland bestaan — en niet alleen van de stromingen die in omroeporganisaties zijn vertegenwoordigd — een nieuwe openheid in ons omroepbestel brengen.

Thans nog een enkel woord over de reclame in radio en televisie. Misschien herinneren enkele leden van deze Kamer zich nog, dat ik al bij de behandeling van de eerste televisie-nota — niet met groot enthousiasme, maar ik dacht wel met oog voor de realiteit — de mogelijkheid van reclame heb opgehouden, zulks bepaald niet met onverdeelde instemming. Ik heb mij wel steeds op het standpunt gesteld, dat van invoering van reclame geen sprake kon zijn, zonder dat duidelijke waarborgen waren vastgelegd en zonder dat daarover door de Staten-Generaal een uitspraak werd gedaan. Ook om die reden mag niemand zich erover verwonderen, dat ik

met door de Staten-Generaal gedane uitspraken terdege rekening houd. Wanneer ik dat niet zou doen, dan zou men terecht aan mijn democratische gezindheid kunnen twifelen. Wanneer ik terugzie op de afgelopen jaren, dan valt het mij overigens telkens weer op, dat er een zeer sterke ontwikkeling heeft plaats gevonden. In de nota reclametelevisie, die in 1961 bij de Kamer werd ingediend, werd nog geconstateerd, dat alle omroeporganisaties op één na de invoering van reclameuitzendingen niet noodzakelijk en zelfs schadelijk achtten voor de ontwikkeling van de televisie. Dat is daarna wel grondig veranderd en het zou volslagen irreëel zijn, wanneer de Regering bij haar voorstellen met deze gewijzigde feitelijke situatie geen rekening zou houden. Zij maakt het mogelijk, dat de bestaande omroepverenigingen samen met de nieuwe gegadigden ook op het punt van de reclame volkomen als gelijkberechtigden kunnen optreden.

Ook voor wat de toelating van reclame betreft zijn de hoofdlijnen in het u toegezonden stuk aangegeven. U zult daaruit begrepen hebben, dat de Regering wil voorkomen, dat direct of indirect door de adverteerders invloed wordt uitgeoefend op het programma. Dat wil niet zeggen, dat de Regering een gezonde concurrentieprikkel tussen de verschillende radio- en televisieorganisaties niet wenselijk zou vinden; wel echter, dat zij die prikkel niet meer gezond acht wanneer voor de waarde van een programma beslissend is of het publiek wordt bereikt, aan wie bepaalde adverteerders hun artikelen willen verkopen.

Ten slotte nog een enkel woord over de pers. Zoals u in het u toegezonden stuk hebt gelezen zal de opbrengst van de reclame grotendeels bestemd zijn voor de verzorging van de programma's. Een gedeelte zal echter gedurende de overgangstijd worden gereserveerd voor een financiële compensatie, die aan de pers zal worden geboden om haar aanpassing aan de nieuwe situatie te vergemakkelijken, indien inderdaad een duidelijk aantoonbare vermindering van het inkomensacres mocht optreden. De Regering heeft deze beslissing genomen omdat zij van oordeel is, dat in een democratische maatschappij de onafhankelijkheid en de verscheidenheid van de pers van groot belang zijn.

De Voorzitter: Indien de Minister-President het gewenst acht even te pauzeren, is er mijnerzijds geen enkel bezwaar tegen. Ik weet niet hoe lang de heer Minister-President nog zal spreken, maar het embargo is opgeheven en men zou het dus zelf kunnen uitrekenen.

Minister-President Cals: Het is mij hetzelfde, mijnheer de Voorzitter. U kunt het ongeveer overzien. Ik heb — om het in mijn tekst aan te geven — 36 van de 55 kantjes, ondanks het nieuwe Reglement van Orde, voorgelezen. Ik weet niet of u voorlezing van de resterende 20 kantjes nog kunt doorstaan. Ik laat het echter gaarne aan de Kamer over.

De Voorzitter: Ik geloof, dat de Minister-President het zelf moet beslissen. De Kamer heeft er geen bezwaar tegen verder naar het interessante betoog te blijven luisteren. Als de heer Minister-President zijn betoog wil voortzetten, bestaat daartegen geen enkel bezwaar.

Minister-President Cals: Ik dank u zeer, mijnheer de Voorzitter. Ik kom nu aan het financieel en sociaal-economisch beleid.

Mijnheer de Voorzitter! In het voorgaande heb ik erop gewezen, dat de groei van de bevolking en de toeneming van de welvaart ingrijpende veranderingen hebben teweeggebracht in de wijze van leven en werken van ons volk. De welvaartsontwikkeling heeft tal van goederen binnen het bereik van een steeds groter deel van de bevolking gebracht. Ze heeft ook tal van nieuwe behoeften doen ontstaan, die ik u zo juist heb geschetst, behoeften waarin tot dusver nog slechts op ontoereikende wijze kon worden voorzien.

In de brede kring is het besef gegroeid, dat van de nieuwe welvaartsmogelijkheden slechts ten volle profijt zal kunnen

Minister Cals

worden getrokken, indien in het geheel der nationale bestedingen op evenwichtige wijze omvang en kwaliteit van de genoemde voorzieningen zullen worden vergroot. Opvoering van de daartoe noodzakelijke investeringen zonder dat een onaantvaardbare druk wordt gelegd op de consumptie is slechts mogelijk, indien een hoog tempo van economische groei wordt verwezenlijkt. Zonder voortgezette inspanning van heel ons volk is dat niet te bereiken.

Mijnheer de Voorzitter! In gewoon Nederlands wil dit dus zeggen, dat met het oog op de verwezenlijking van al die wensen, die ik in het eerste deel van mijn betoog had geëta-leerd, wensen die leven in brede kringen van ons volk, men ook in brede kringen van ons volk, werknemers en werkgevers, iedereen, bereid zal moeten zijn hard te werken. De Regering kan wel een richting aangeven, zij kan stimulerend werken, zij kan zelf natuurlijk ook hard werken, maar ten slotte zal het neerkomen op hetgeen ieder van ons Nederlandse volk, waar hij ook werkzaam is en op welke plaats dan ook, zal doen. Om dat werk effectiever te maken en de gezamenlijke inspanning in tempo en richting de goede kant te helpen uitgaan, heeft de Regering een aantal beleidselementen opgesteld, die ik gaarne thans aan de Kamer wil voorleggen.

Het is duidelijk dat, gezien de noodzaak ook van die hogere uitgaven, de bevordering van de economische groei, die ons in staat moet stellen die hogere uitgaven op te brengen, een centrale plaats bij dat beleid inneemt. De Regering acht dit bovendien noodzakelijk om in de pas te blijven bij het te verwachten groeitempo van onze handelspartners in de E.E.G. en daarbuiten, alsmede ter waarborging van volledige werkgelegenheid en intern en extern evenwicht.

Bevordering van de economische groei vooronderstelt een structuurbeleid en vergt een doordenking van de economische ontwikkeling op langere termijn. De Regering zal daarom maatregelen treffen ter voorbereiding van een meerjarig beleidsplan, zulks mede in aansluiting op een analoge ontwikkeling in E.E.G.-verband. Er zal worden gezocht naar wegen om het bedrijfsleven in staat te stellen het tempo van de produktiviteitsverhoging te versnellen; met name zal aandacht worden gegeven aan omvang en organisatie van de research en ontwikkeling en aan de verbetering van het rendement der investeringen.

Het is nodig het niveau van de besparingen, in het bijzonder ook in de particuliere sector, op te voeren en de gunstige trend in de uitvoerontwikkeling te handhaven.

Het streven van de Regering is er sedert een aantal jaren op gericht de stijging van de rijksuitgaven te doen achterblijven bij, althans niet te doen uitgaan boven de groei van het reële nationale inkomen. Ook het huidige kabinet aanvaardt deze gedragslijn als uitgangspunt. Daargelaten het oordeel omtrent de absolute hoogte der overheidsuitgaven is intussen wel gebleken, dat aan de nagestreefde gedragslijn voor het accres niet altijd strikt kan worden vastgehouden. In de laatste jaren is het steeds duidelijker geworden, dat zonder een tijdelijk grotere toeneming van bepaalde rijksuitgaven geen oplossing mogelijk is voor enkele knelpunten, die juist terwille van de toekomstige groei van het nationale inkomen moeten worden weggenomen en die anders niet alleen de toekomstige welvaartsgroei, maar ook het gehele welzijn van ons volk bedreigen. Deze knelpunten zijn, zoals reeds gememoreerd, het gevolg van het samengaan van een voortdurend sterke bevolkingstoename en een krachtige welvaartsstijging, die grote eisen stellen aan talrijke gemeenschapsvoorzieningen.

Ook wanneer de uitgaven voor minder dringende zaken zoveel mogelijk worden vermeden of beperkt — waarnaar de Regering ernstig zal streven — dan nog zal ter oplossing van de evengenoemde problemen een tijdelijk snellere stijging der rijksuitgaven, ook in het komende jaar, onvermijdelijk zijn. Dit wordt mede veroorzaakt, doordat bijzondere aandacht vereist is voor de financiën der gemeenten. Het voorlopige uitkeringspercentage uit het Gemeentefonds voor 1965 blijkt achteraf te laag te zijn gesteld. De Regering stelt zich dan ook voor

op korte termijn maatregelen te treffen, die ertoe leiden, dat nog voor 1965 een bedrag van f 50 mln. aan additionele middelen ter beschikking van de gemeenten zal worden gesteld.

Het voor de lagere publiekrechtelijke lichamen geldende leningplafond zal, mede om de acute moeilijkheden te overwinnen, die zich voordoen bij de financiering van de aardgasombouw, worden verhoogd, nu het bedrag aan eigen middelen, dat aangewend kan worden voor de financiering van investeringen, lager is dan bij de vaststelling van het plafond werd voorzien. Nader zal worden onderzocht of het noodzakelijk is daarenboven tegemoet te komen aan de geuite wensen om met name investeringen voor de volkshuisvesting buiten het leningplafond te houden.

Naar vanzelf spreekt zullen — vooral in de huidige economische omstandigheden — de additionele overheidsuitgaven niet tot inflatie aanleiding mogen geven. De Regering zal in de komende Troonrede en Miljoenennota concreet aangeven welke in dit kader passende middelen zullen worden aangewend om de noodzakelijk hogere uitgaven voor de bedoelde urgente taken mogelijk te maken. Het ligt daarbij niet in haar voornemen wijzigingen voor te stellen van de data in de onlangs aangenomen wetten tot verlaging van de loon- en inkomstenbelasting.

Voorstellen zullen worden ingediend voor het belasten van speculatiewinsten. Deze belastingheffing zal betrekking hebben op gerealiseerde waardeinstijgingen en -dalingen — dus met verrekening van verlies — van tot het persoonlijk vermogen behorende gebouwen, gronden en effecten. De vermogenswinsten, welke thans reeds door de inkomstenbelasting of vennootschapsbelasting worden getroffen, zoals waardeinstijgingen van de tot het vermogen van een onderneming behorende objecten, zullen buiten deze heffing vallen. Eveneens vallen daarbuiten objecten, die krachten erfrecht in eigendom worden verkregen, waardeinstijgingen, die betrekking hebben op grond welke binnen de familiekring wordt verkocht en bedragen aan waardeinstijging, die van beperkte omvang zijn en met betrekking waartoe belastingheffing met name voor de kleinere beleggers het bezitsvormingsklimaat ongunstig zou beïnvloeden. Bij vervanging van de eigen woning door een andere eigen woning zal geen directe afrekening plaats vinden, maar wordt een gerealiseerde waardeinstijging in mindering gebracht op de aanschaffingsprijs van de nieuwe woning.

Voor het tarief wordt gedacht aan 25 percent van de belastbare speculatiewinst.

Als speculatiewinst zullen alleen worden aangemerkt de winsten, die gerealiseerd worden binnen een nader te bepalen termijn. Gelet op het belang van een gezond beursverkeer, zal deze termijn voor effecten van aanzienlijk kortere duur zijn dan voor onroerend goed. Waardeinstijgingen, die reeds zijn opgetreden vóór het tijdstip, waarop de heffing van kracht wordt, zullen uiteraard buiten beschouwing blijven.

Bezien zal worden welke wijzigingen moeten worden aangebracht in het aanhangige ontwerp van Wet op de vennootschapsbelasting 1960. Het voorstel tot het in het leven roepen van een gedifferentieerd tarief — waarbij de uitgedeelde winst lager wordt belast dan de ingehouden winst — zal in ieder geval worden teruggenomen. Een wijziging van de voorgestelde regeling voor de belastingheffing van de coöperatieve verenigingen is in overweging.

Op korte termijn zal een wetsontwerp worden ingediend tot wijziging van de bestaande Successiewet 1956, waarin een vrijstelling zal worden voorgesteld voor verervingen tussen echtgenoten waarbij geen grote vermogens zijn betrokken. Voorts zullen in dat ontwerp worden opgenomen de verruiming van de gezinsvrijstellingen voor het successierecht welke reeds zijn voorgesteld in wetsontwerp 7882 (Successiewet 1964).

Ten slotte zal nog worden nagegaan of het mogelijk is enige verlaging aan te brengen in het tarief van de inkomsten- en loonbelasting voor ongehuwden.

Een verantwoord economisch groeibeleid stelt zijn eisen aan de conjunctuurpolitiek. De aanhoudende inflatoire ontwikkeling, die na de oorlog te constateren valt, brengt grote be-

Minister Cals

zwaren met zich mede. Ook internationaal wordt de noodzaak, de inflatie te beteugelen steeds meer ingezien. De Regering is vastbesloten, voor zover dat internationaal gezien in haar vermogen ligt, een bijdrage te leveren tot de bestrijding van deze inflatoire ontwikkeling. Zij zal haar begrotings-, loon- en prijs-politiek hierop richten. Met belangstelling ziet zij het advies tegemoet, dat de Sociaal-Economische Raad over de inflatiebestrijding zal uitbrengen.

Het Nederlandse loonpeil is de laatste jaren belangrijk gestegen. Hierdoor is het verschil in loonkostenpeil tussen Nederland en andere E.E.G.-landen verminderd. Voorkomen dient te worden, dat door een te krachtige stijging van de loonkosten onze concurrentiepositie en de koopkracht van onze munt worden aangetast. De Regering wacht thans het halfjaarlijkse economische rapport af, dat de Sociaal-Economische Raad in het kader van de vigerende loonpolitiek zal uitbrengen naar aanleiding van het Centraal Economisch Plan 1965.

Ook dit kabinet wil vasthouden aan de afspraken, gemaakt bij het loonakkoord 1965. Met betrekking tot een aanvullende uitkering ineens in 1965 en een extra-verhoging van de kinderbijslag per 1 juli a.s., waaromtrent in het loonakkoord nadere beslissingen voorzien zijn, zal de Regering haar standpunt bepalen, zodra het zojuist genoemde S.E.R.-rapport en het met betrekking tot de kinderbijslag gevraagde advies zullen zijn uitgebracht. Zij blijft een verwezenlijking van het beginsel van de gelijke beloning voor mannen en vrouwen overeenkomstig de E.E.G.-resolutie nastreven met inachtneming van de interpretatieve verklaring, welke bij de aanneming der resolutie is afgelegd en binnen het kader van de algemene loonpolitieke mogelijkheden.

In samenhang hiermede acht de Regering een beleid, gericht op het zo stabiel mogelijk houden van het prijsniveau, een onmisbaar complement op haar streven een loonontwikkeling als hiervoor genoemd te realiseren.

Aldus zullen de loon- en prijsontwikkeling te zamen de condities voor voldoende groei en werkgelegenheid op langere termijn zo gunstig mogelijk houden en tegelijkertijd bevorderen, dat de vruchten van die groei aan brede lagen van de bevolking ten goede komen.

Een effectief mededingingsbeleid is hiervoor eveneens van grote betekenis. Ook in dit verband ziet de Regering met belangstelling uit naar het S.E.R.-advies inzake de voorstellen van de Commissie-Verdam met betrekking tot de jaarverslaggeving en de publikatievoorschriften, die in belangrijke mate kunnen bijdragen tot het doorzichtiger maken van de marktverhoudingen. Zij hecht eveneens grote betekenis aan een werkzame mededinging in Europees verband, nu zich een stroomversnelling in de concentratie en fusie van ondernemingen voltrekt.

De Regering zal bevorderen, dat het midden- en kleinbedrijf in de gelegenheid zal worden gesteld, op evenredige wijze mede te groeien met de algemene economische en sociale ontwikkeling. Hierbij wordt in het bijzonder gedacht aan de verdere uitbouw van de opleiding, de voorlichting en de research. De Regering zal zo spoedig mogelijk haar standpunt bepalen ten aanzien van het binnenkort te verwachten advies inzake de instelling van een ontwikkelingsfonds. Zij ziet met belangstelling de voorstellen tegemoet van de commissie, die inzake de bevordering van het ordelijk economisch verkeer rapport zal uitbrengen.

De Regering zal voorts op korte termijn de indiening bevorderen van een wetsontwerp tot regeling van de rechtspositie van huurders van bedrijfspanden.

De Regering zal zoveel mogelijk eraan medewerken, het inzicht van de consument in de marktsituatie te verbeteren, ten einde het doen van een verantwoorde keuze uit de aangeboden goederen en diensten te bevorderen. Het vergelijkend warenonderzoek, mits op juiste wijze verricht, is hierbij een belangrijk hulpmiddel. De vorming van een raad voor consumentenzaken acht de Regering van groot belang.

De Regering heeft kennisgenomen van de discussie, welke in het bedrijfsleven gaande is met betrekking tot een eventuele wijziging van de spelregels voor de loonpolitiek en van het systeem van de loonvorming zelf. Zij acht het noodzakelijk — mede in verband met bepaalde recente ontwikkelingen —, hieromtrent op korte termijn advies te vragen aan de S.E.R. Naast de loonhoogte en het stelsel van de loonvorming, acht zij het wegnemen van tal van bestaande belemmeringen voor de ontplooiing van de mens in zijn arbeidssituatie van wezenlijk belang voor de verbetering van het sociaal klimaat.

De commissie-Verdam heeft een aantal belangwekkende suggesties gedaan ter zake van het ondernemingsrecht en de ondernemingsraden, waaromtrent de Regering spoedig het advies van de S.E.R. hoopt te vernemen, zoals zij ook uitziet naar de gevraagde adviezen inzake de vermogenaanwasdeling en de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie.

Voorts heeft de S.E.R. nog andere belangrijke vraagstukken in studie, welke voor het te voeren beleid op sociaal en economisch gebied van groot belang zijn. Over enkele daarvan — zoals die over de huurpolitiek en het sociale zekerheidsbeleid op langere termijn — zal thans zeer spoedig een beslissing moeten worden genomen.

De Regering stelt zich voor, na bestudering van het advies van de Stichting van de Arbeid spoedig haar standpunt te bepalen ten aanzien van een wettelijke regeling van het stakingsrecht.

Op het gebied van de werving, opvang en begeleiding van buitenlandse arbeidskrachten bestaan — blijkens de ervaringen van de laatste jaren — nog verschillende problemen, die gelet op de vitale belangen der Nederlandse volkshuishouding om een oplossing vragen. De Regering zal zich daarover op korte termijn beraden.

Op het terrein der sociale zekerheid blijft de Regering ernaar streven, de arbeidsongeschiktheidsverzekering op 1 januari 1967 in werking te doen treden.

De indiening op zo kort mogelijke termijn van een wetsontwerp ter voorziening in zware geneeskundige risico's voor het gehele Nederlandse volk, zal worden bevorderd. Tenzij de overweging der adviezen ter zake tot een andere conclusie zou leiden, zal aan de beoogde voorziening de vorm van een volksverzekering worden gegeven.

Bij de invoering van beide voorzieningen zal worden nagegaan, welk deel van de lastenstijging voor de premieplichtigen uit de algemene middelen gefinancierd kan worden, onverminderd de reeds gedane toezegging, dat het deel van de premielast, dat overeenkomt met de lastenvermindering, die bij de totstandkoming van een regeling voor zware geneeskundige risico's voor de overheid zal ontstaan, als bijdrage uit de algemene middelen in de financiering zal worden gebezigd. De Regering zal bevorderen, dat de overheidsbijdragen in de sociale verzekering zullen worden verleend via de kinderbijslagregelingen.

Het in de memorie van antwoord inzake het ontwerp-premie-spaarwet neergelegde bezitsvormingsbeleid zal worden voortgezet.

De Regering beschouwt de energiepolitiek als één der kernpunten van haar beleid. Deze politiek zal zijn gericht op een in sociaal-economisch opzicht optimale aanwending van de beschikbare energiebronnen. De belangrijke aardgasvondsten van meer dan nationale betekenis en het exploreren en exploiteren van het aan Nederland toebehorende deel van het continentaal plat in de Noordzee, dienen te worden ingepast in het nationale en Europese energiebeleid. Daarbij zal in het oog worden gehouden, dat de verbruikers in het algemeen en het Nederlandse bedrijfsleven in verband met zijn concurrentiepositie in het bijzonder op korte en lange termijn verzekerd dienen te zijn van een regelmatigte voorziening van energie tegen redelijke prijzen.

De aangevoerde aardgasreserves zijn van een zodanige omvang, dat het aardgas een bredere basis kan verschaffen aan de energievoorziening en bovendien op wat langere termijn een nationale bron van inkomsten kan vormen.

Minister Cals

Ten aanzien van de exploratie van aardolie en aardgas zal worden onderzocht of het wenselijk is, dat de staat zelf deelneemt aan de exploratie van delfstoffen.

Een wijziging van het ontwerp-mijnwet continentaal plat zal worden voorgesteld, waardoor de mogelijkheid wordt geopend, dat de staat ook kan deelnemen in de winning van andere delfstoffen dan aardgas. Bij de uitgifte van vergunningen voor het Nederlandse deel van het continentaal plat in de Noordzee zal nauwkeurig gelet worden op het verkrijgen van een zo groot mogelijk rendement voor ons land.

In het algemeen zal er bij de verlening van exploratie- en exploitatierechten en bij het eventueel herzien van reeds verleende rechten naar worden gestreefd ons volk in zijn geheel optimaal te doen delen in de uit de exploratie, exploitatie vooral uiteraard, van delfstoffen te verkrijgen resultaten.

Voorts is de Regering van mening, dat een herziening van de Mijnwet-1810 overweging verdient, onder meer met het doel een zekere ordening te brengen in de exploratie-activiteiten van de verschillende maatschappijen op het vasteland.

Het bevorderen van een gemeenschappelijke Europese energiepolitiek blijft een dringende eis. Zolang deze niet tot stand is gekomen zal één der doelstellingen van de nationale energiepolitiek, die uiteraard te zijner tijd zal moeten worden ingepast in het gemeenschappelijk Europees energiebeleid, een bevordering van een rendabele afzet van Nederlandse kolen in eigen land dienen te zijn.

Gestreefd zal worden naar afspraken op langere termijn over de afname van industriekolen tegen redelijke prijzen door de elektrische centrales. Binnen het kader van de door de Hoge Autoriteit geopende mogelijkheid zal worden nagegaan welke maatregelen verantwoord zijn tot steun van de steenkolenmijnbouw.

De te eenzijdige structuur van Zuid-Limburg, of economisch gebied, zoals men zal begrijpen, is voor de Regering aanleiding een meer gedifferentieerd industriepatroon te helpen bevorderen, ten einde op langere termijn voldoende werkgelegenheid voor de groeiende bevolking te verzekeren. De verbetering van de infrastructuur en de aanleg van industrieterreinen zal daartoe een belangrijke bijdrage kunnen leveren. Daarnaast zal de Regering met de daarbij betrokkenen, zoals het provinciaal bestuur, de gemeenten in Zuid-Limburg en de gezamenlijke steenkolenmijnen, nagaan op welke wijze een versterking van de industriële structuur van Zuid-Limburg kan worden verkregen.

Hoewel de economische situatie van ons land in het algemeen ongetwijfeld gunstig kan worden genoemd, zijn er naast Zuid-Limburg een aantal landsdelen welke door hun zwakke economische structuur speciale aandacht van de Regering vereisen. Het regionale industrialisatiebeleid, waarvan infrastructuurverbetering één van de belangrijkste instrumenten is, zal derhalve — mede gezien de noodzaak te streven naar een meer evenwichtige spreiding van bevolking en werkgelegenheid over het gehele land — worden voortgezet.

Versterking van de positie van de Nederlandse landbouw en visserij blijft doelstelling van het beleid van de Regering. Zij zal derhalve een hoge prioriteit toekennen aan een structuurbeleid, dat is gericht op aanpassing aan de veranderingen, die zich nationaal en internationaal op het gebied van de voortbrenging en afzet van producten van landbouw en visserij voltrekken.

Op het terrein van de landbouw zullen hiertoe in samenwerking met het bedrijfsleven de maatregelen zowel ter ontwikkeling als ter sanering worden uitgebouwd. Het versterkte beleid ten aanzien van ruilverkavelingen en ander cultuurtechnische werken ter verbetering van de externe produktieomstandigheden zal krachtig worden voortgezet.

Evenzeer zal het beleid gericht zijn op verbetering van de interne bedrijfsstructuur en van de verwerking en de afzet.

Bij het markt- en prijsbeleid, dat in toenemende mate in Europees verband wordt gevormd, zal de Regering een verbetering van de levensomstandigheden van de agrarische bevolkingsgroep blijven nastreven.

Ook liet structuurbeleid in de visserij, waarmede in de afgelopen jaren een begin is gemaakt, zal worden voortgezet.

Het streven van de Regering zal gericht blijven op het behartigen van de grote belangen, die het Nederlandse vervoerswezen in al zijn geledingen in de gehele wereld heeft. In het kader van de Europese Economische Gemeenschap zal de Regering een grotere overeenstemming blijven stimuleren tussen de lid-staten over de problemen van gemeenschappelijke vervoerpolitiek. De toenemende concurrentievervalsing in de zeescheepvaart, door middel van vlagbevoorrechtiging, directe steun en andere maatregelen, vervult de Regering met zorg. In overweging zal worden genomen hoe de positie van de Nederlandse koopvaardij kan worden verstevigd.

Bijzondere aandacht zal worden gegeven aan de verbetering van de toegangen uit zee naar onze beide grote zeehavens Rotterdam en Amsterdam en aan de verbindingen van deze havens met het achterland. In de in voorbereiding zijnde Zeehavennota, waarvan de totstandkoming zal worden bespoedigd, zal ook het beleid van de Regering ten aanzien van de overige zeehavens ter sprake komen.

In een vorig hoofdstuk van deze regeringsverklaring heb ik al in algemene zin gesproken over de woningnood, die ons als eerste plicht oplegt een zo groot mogelijk aantal woningen te bouwen. Bij de woningbehoefte spelen echter niet alleen vraagstukken van kwantitatieve maar ook van kwalitatieve aard een rol. Het doel van het door de Regering te voeren huur- en subsidiebeleid zal zijn de huurniveaus van oude en nieuwe woningen zodanig op elkaar af te stemmen, dat mede ten gevolge van een grotere doorstroming de best mogelijke bezetting van de woningvoorraad wordt bereikt en dat huurverschillen, althans voor zover zij niet zijn gebaseerd op werkelijk kwalitatieve verschillen, op verschillen in woongenot en voor zover zij ook sociaal onrechtvaardig zijn, zullen verdwijnen.

Dit doel zal langs twee wegen worden nagestreefd. Voor woningen, gebouwd tussen 1920 en 1963, zullen — gedifferentieerd naar bouwperiode en aard — huurcorrecties plaatsvinden op 1 januari 1966 en op 1 januari 1967 van gemiddeld ongeveer 10 pct. (van 1957 tot 1963 aflopend tot 0 pct.). Daarnaast zal voor woningen, die gereedkomen na 1965, het subsidie bedrag worden verhoogd. Voor woningwetwoningen in de categorie A zal dit neerkomen op een verdubbeling van de jaarlijkse bijdrage. Voor andere woningwetwoningen en gesubsidieerde particuliere huurwoningen zal een hieraan aangepast subsidie worden vastgesteld.

Bovendien zal voor de toekomst de subsidiëring van de woningbouw in het bijzonder worden gezien als een instrument om de bewoner van een nieuwe woning in staat te stellen geleidelijk aan te wennen aan de huur van een kwalitatief goede woning, die ook in de komende jaren nog zal voldoen. Hierin ligt een belangrijke stimulans voor de verbetering van het peil van de volkshuisvesting, waarbij de subsidiëring als het ware de brug slaat naar de toekomst. De huur zal op den duur kostendekkend moeten zijn, hetgeen betekent, dat men bereid dient te zijn een redelijk deel van het inkomen aan huur te besteden. Het ligt in het voornemen voor woningwetwoningen in de categorie A een eenmaal verleende aanvangssubsidie in de loop van tien jaar geleidelijk te doen verdwijnen. Voor andere gesubsidieerde woningen zal de subsidievermindering op aangepaste wijze plaatsvinden.

Voor de gesubsidieerde woningbouw zullen nieuwe voorschriften en wenken worden vastgesteld, die op een hoger kwaliteitsniveau zijn afgestemd.

Telkenjare zal opnieuw worden bezien hoe voor de dan te bouwen woningen de hoogte van het subsidie zal moeten worden bepaald. Uitgaande van een geleidelijke vermindering van in het verleden toegekende subsidies zullen bij stabiele bouw- en huursprijzen nieuw te verlenen subsidies eveneens lager kunnen zijn. Op grond van verdere kwaliteitsverbetering zal de verlaging echter geheel of ten dele achterwege kunnen blijven, terwijl ook met prijsstijgingen van enige betekenis in de hoogte van het subsidie rekening zal worden gehouden.

Minister Cals

Ter bevordering van de doorstroming zal de Regering de vorming van een gemeentelijk doorstromingsfonds mogelijk maken.

Dit doel zal tevens worden ondersteund door adequate maatregelen in het kader van het woonruimtebeleid. Zo nodig zullen tevens de huurbeschermingsbepalingen worden herzien.

Ook het eigen-woningbezit zal op ruimere schaal worden bevorderd. Daarbij zal er in het bijzonder naar worden gestreefd ook de lagere inkomensgroepen in staat te stellen hun wensen op dit stuk te realiseren.

Onderzocht zal worden of er belangstelling bestaat voor de stichting van één of enkele bouwbedrijven, in samenwerking opgezet door b.v. woningbouwverenigingen, bouwfondsen, werknemersorganisaties, gemeenten en particuliere bedrijven.

Het belangrijkste instrument voor het voeren van een doelgericht beleid ten aanzien van de ruimtelijke ordening in ons land is het beleid inzake de bestemming van het structureel in ons land zo schaarse goed: de grond. Om het mogelijk te maken, dat de grond in voldoende mate en tegen redelijke voorwaarden beschikbaar zal komen voor bestemmingen in het belang der gemeenschap, stelt de Regering zich voor een reeks maatregelen te nemen, welke deels rechtstreeks betrekking hebben op de bestemming van de grond, deels een nadere beïnvloeding beogen van de prijsvorming van het onroerend goed. Ik zal u die maatregelen achtereenvolgens opnoemen.

1. Er zal een onderzoek worden ingesteld naar de mogelijkheid van een wettelijk geregeld voorkeepsrecht van gemeenten c.q. provincies bij verkoop van gronden, die in de toekomst bebouwd of voor doeleinden van openbaar nut gebruikt zullen worden.

2. Door de overheid wordt bij aankoop c.q. onteigening ten algemene nutte aan eigen boeren en tuinders, wanneer zij dat wensen, zoveel mogelijk een passend vervangend object aangeboden. De overheid zal ernaar streven de beschikking te verkrijgen over zoveel landbouwgronden als nodig zijn om de hierboven genoemde compensatie te verwezenlijken. Ook domeingronden kunnen voor deze compensatie worden gebruikt. Daarbij moet worden bepaald, dat bij eventuele vervreemding buiten de familie deze grond weer aan de overheid wordt aangeboden.

3. Gedurende deze kabinetsperiode zullen IJsselmeergronden alleen worden verkocht voor bovenbedoelde compensatie, die tot boeren uit ruilverkavelingsgebieden kan worden uitgebreid.

4. Voorstellen zullen worden voorbereid tot een zodanige wijziging van de Onteigeningswet, dat bij het vaststellen van de waarderingsnorm bij onteigening waardestijgingen als gevolg van speculatieve verwachtingen en waardestijgingen, die uitgaan boven de waarde van het onroerend goed, voordat de prijsstimulerende werking van een bestemmingsplan optrad, zoveel mogelijk worden geëlimineerd.

5. Er wordt een speculatiewinstbelasting ingesteld overeenkomstig de richtlijnen, die ik zojuist al heb genoemd.

6. Er zal een nieuw onderzoek worden ingesteld inzake een wijziging van de Registratiewet met betrekking tot opeenvolgende verkopen binnen zeer korte termijn.

7. De snelle prijsstijging van sommige categorieën van onroerend goed vormt een zodanig ernstig probleem, dat een onderzoek van dit vraagstuk urgent blijft. De Regering zal daarom op korte termijn aan de S.E.R. een zogenaamd „open” advies vragen over de gehele problematiek van de prijsvorming van onroerend goed.

Mijnheer de Voorzitter! Het moge duidelijk zijn, dat de hiervoor opgesomde maatregelen in verschillende gevallen tegemoet komen aan meer dan één doelstelling van het regeringsbeleid.

Zo beogen de maatregelen, die worden voorbereid inzake een herziening van de Onteigeningswet en de invoering van een speculatiewinstbelasting niet slechts een betere mogelijkheid te scheppen voor de uitbreiding en reconstructie van onze steden, maar ook een bestrijding van het sociale euvel van speculatiewinsten ten koste van de huisvesting van onze

groeïende bevolking. Zo wordt niet alleen de nadruk gelegd op de noodzaak van voortgaande economische expansie en ruimte geschapen voor verdere welvaarts-groei, maar mede het perspectief geopend van de uitbreiding van voorzieningen; waarvan de gehele bevolking zal kunnen profiteren.

Mijnheer de Voorzitter! Zo ben ik aan het slot dezer regeringsverklaring weer terug bij mijn uitgangspunt: het welzijn der gehele bevolking, dat in onze democratische samenleving het richtsnoer van het regeringsbeleid blijft.

Volgens de regels van ons democratisch staatsbestel wil de Regering dit welzijn dienen in een hechte samenwerking met de Staten-Generaal. Ik wil daarom gaarne mijn verklaring besluiten met enkele opmerkingen over een onderwerp dat u en ons zozeer ter harte gaat: de goede samenwerking en zuivere verhouding tussen Staten-Generaal en Regering.

Het kabinet, dat heden voor het eerst in uw Kamer verschijnt, acht zich in meer dan één opzicht een parlementair kabinet. Dit parlementaire karakter komt allereerst tot uiting in de wijze van formeren van het nieuwe kabinet, die grotendeels in nauw overleg met de betrokken fractievoorzitters is geschied. Ik heb u daarover uitvoerig ingelicht. Het „basisprogramma”, een aantal kernpunten van het regeringsbeleid bevattend, verwierf de instemming van deze fractievoorzitters. Aard en omvang van deze binding zijn in het u toegezonden stuk nauwkeurig omschreven.

Rest mij nog u aan te geven, welke de kernpunten waren, waarover overeenstemming met de fractievoorzitters is bereikt. Behalve de hoofdlijnen van het radio- en televisiebeleid hadden deze beschikking op: de volkshuisvesting, de prijsvorming onroerend goed, het energiebeleid en de financiën.

U vindt deze onderwerpen in de gedrukte tekst der regeringsverklaring, die u na mijn rede zou worden uitgereikt, maar die u kennelijk door een fout van mijn departement te vroeg heeft bereikt.

U vindt ze onder de hoofden:

Niveau overheidsuitgaven; Budgettaire middelen; Speculatiewinstbelasting; Energiebeleid; Zuid-Limburg; Volkshuisvesting; Beleid inzake onroerend goed.

De hoofdlijnen van het radio- en televisiebeleid zijn vermeld in het u toegezonden stuk.

Het feit dat bij de samenstelling van het programma zulk een nauw overleg heeft plaatsgevonden met de betrokken fractievoorzitters, verandert niets aan de eigen plaats en verantwoordelijkheid, die Regering en parlement in ons staatsbestel hebben. Het zuiver houden van deze verhouding is naar ons aller mening een groot goed. De bindingen, die dit kabinet aangaan, bestrijken een beperkter gebied dan die van het vorige kabinet, vastgelegd in het Akkoord van Wassenaar. Het vooraf bespreken van enige essentiële punten is mijns inziens niet in strijd met een goed staatsbeleid. Regering en Staten-Generaal zijn immers aangewezen om in gemeen overleg het algemeen belang zo goed mogelijk te dienen. Zij moeten gezamenlijk tot optimale resultaten voor ons volk zien te komen. De vraag is dan of alleen „tijdens de rit” gemeen overleg zal moeten plaatshebben dan wel of het ook verantwoord, gewenst of zelfs misschien zelfs noodzakelijk is, vooraf met de betrokken fractievoorzitters de route van de rit in grote lijnen uit te stippelen en te verkennen. Het antwoord op die vraag kan wellicht theoretisch niet te absoluut gesteld worden, hoewel een gemeenschappelijk uitgangspunt onontbeerlijk is voor een gemeen overleg, wil dat in een werkelijk beleid resulteren en niet enkel uit individuele besluiten bestaan, maar een sluitend geheel vormen. Ik meen in ieder geval dat het het algemeen belang ten goede komt indien niet een te onzekere vaart wordt begonnen en Regering en parlement vooraf zich in enkele hoofdzaken en op punten, die anders tot ernstige stagnatie kunnen leiden bepaalde grenzen stellen en afspraken maken; daardoor kan met meer kracht en zekerheid een beleid worden gevoerd dat naar verwacht mag worden de instemming heeft van de Staten-Generaal.

Minister Cals

Dit laatste houdt intussen ook in, dat men niet teveel vooraf moet vastleggen. Daardoor zou een slagvaardig beleid, dat aangepast is aan de snel wisselende omstandigheden onmogelijk worden en Regering en parlement tot machteloosheid doemen. Het is in dit verband wellicht goed erop te wijzen, dat het kabinet ten aanzien van de door mij opgesomde programma-punten zijn beleid telkens opnieuw zal moeten toetsen aan de zich wijzigende verhoudingen en aan nieuw verkregen inzichten. Ook dat zal dan echter gebeuren in nauw overleg met de Staten-Generaal. Op die wijze immers zal de Regering zich telkens weer kunnen vergewissen of haar beleid waarlijk democratisch is en waarlijk de instemming heeft van het volk bij monde van de volksvertegenwoordiging.

Deze samenwerking tussen Regering en Staten-Generaal zien wij zeker niet beperkt tot de drie partijen, die geestverwanten in het kabinet hebben. Wij staan uiteraard open voor een eerlijk gemeen overleg met de gehele volksvertegenwoordiging; het landsbelang, dat wij willen en moeten dienen, vereist zulks. Ook de oppositie draagt mede verantwoordelijkheid voor het landsbelang en de Regering stelt zich daarom open — en eerlijk open — voor alle constructieve bijdragen, die deze aan het te voeren beleid wil geven.

Het kabinet zal er ernstig naar streven de kamerleden — alle kamerleden uiteraard — hun mede-wetgevende en controlerende arbeid zoveel mogelijk te vergemakkelijken, bijvoorbeeld door een tijdige — alleen hoop ik in de toekomst

Minister Cals e. a.

niet meer voortijdige — en ruime informatie; door medewerking te verlenen aan plannen tot verbetering van de werkwijze der Kamer; door een positief standpunt in te nemen tegenover wensen tot verbetering der toerusting van Kamer en fracties. Uiteraard is het allereerst aan de Kamers zelf nodig of gewenst geachte wijzigingen aan te brengen of te bevorderen. Het verheugt ons dan ook, dat vanuit deze Kamer onder uw voorzitterschap de vorige week concrete voorstellen tot verbetering van de werkwijze van de Kamer naar voren zijn gekomen. De Regering stelt er prijs op met nadruk te verklaren, dat zij elk initiatief ter zake met constructieve aandacht zal bezien.

Ook op die wijze zal zij er gaarne aan medewerken, dat het gemeen overleg zo vruchtbaar mogelijk zal kunnen plaatsvinden. Ik spreek daarom met vertrouwen de hoop uit — en ik verwacht dit ook — dat Regering en Staten-Generaal onder Gods zegen de komende jaren in belang van volk en Koninkrijk vruchtbaar werk zullen verrichten.

De Voorzitter: Ik stel aan de Kamer voor, het voor de leden ter inzage gelegde gedeelte van het officiële verslag der *Handelingen* van de vorige vergadering goed te keuren.

Daartoe wordt besloten.

De vergadering wordt te 15.25 uur gesloten.